

Regiegroep NGK-GKv

**Toelichting 1 -
interactieve tekst
augustus 2020**

**Werkgroep Toekomstige
Kerkorde**

De werkgroep toekomstige kerkorde (WTK) is als volgt samengesteld:

Namens de NGK: Jan van Dijk (voorzitter), ds. Menko Biewenga en ds. Daniël Timmerman

Namens de GKv: ds. Kornelis Harmannij, Heleen Hamelink en ds. Rob Vreugdenhil

Leeswijzer:

In deze interactieve versie van de toelichting op de kerkorde kunt u bij elk artikel de kerkorde-artikelen uit de versie 2019 en uit de versie 2020 oproepen door op de betreffende knoppen te klikken. Als u op het kruisje in het opgeroepen tekstblok klikt, verdwijnt het weer.

In sommige gevallen bleek het nodig om bij een artikel met twee tekstblokken 2019 en twee tekstblokken 2020 te werken. Daar functioneert het op dezelfde manier.

TOELICHTING op de KERKORDE ten dienste van het samengaan van GKv en NGK

voorstel voor de generale synode GKv en Landelijke Vergadering NGK
augustus 2020

I. ALGEMEEN

Een volgend concept

In juni 2019 verscheen een eerste publiek concept voor de nieuwe kerkorde ten dienste van het voorgenomen samengaan van GKv en NGK in één kerkgemeenschap. Deze was onder verantwoordelijkheid van de Regiegroep opgesteld door de Werkgroep Toekomstige Kerkorde (WTK). Samen hebben ze het concept aan de kerken gepresenteerd en hun gevraagd om reacties. Die kwamen er in ruime mate: bijna honderd in getal, zowel van kerken als van particulieren, zowel van deputaten en commissies als andere organisaties. Waarvoor dank!

De reacties uit de kerken hebben de WTK geholpen om haar concept te verbeteren. Daarbij hebben we geprobeerd de tekst niet nog langer te maken dan ze al was; liever gingen we de weg van vereenvoudiging en kernachtige formuleringen.

Wat nu voorligt is een tekst die behandeld kan worden door de generale synode van de GKv (GS) en de landelijke vergadering van de NGK (LV). Zij zullen de kerkorde vaststellen 'in eerste lezing'. Daarna zijn opnieuw de kerken aan zet. Met hun instemming kunnen de volgende GS en LV de kerkorde vaststellen 'in tweede lezing' en de datum noemen waarop deze in werking treedt.

Uitgangspunten

De reacties uit de kerken hebben de WTK gestimuleerd om zich nogmaals te bezinnen op de uitgangspunten voor de nieuwe kerkorde.

Het belangrijkste is de katholiciteit van de kerk: hier is ieder welkom die van Christus is. We wijzen alleen af wie Hij afwijst.

We hechten daarom aan een heldere beschrijving van het gemeenschappelijk fundament: het geloof dat ons samenbindt. Wanneer we ons profileren als Gereformeerde Kerken is dat niet om toch weer een eigen onderafdeling te beginnen. We doen het wel omdat de Reformatie van de 16e eeuw de kerken terugbracht bij de Bijbel als enige beslissende bron.

Het was diezelfde Reformatie die de kerken daarom maande tot terughoudendheid in kerkelijke regelgeving. Zie art. 32 NGB: een zekere orde is goed, maar ze moet geen barrière vormen tussen Christus en de christenen. Ze moet de geloofseenheid juist bevorderen.

Een volgende consequentie van de katholiciteit is dan ook dat de kerken elkaar zo veel mogelijk vrijheid laten om het plaatselijk gemeentelven vorm te geven. De 'zelfstandigheid van de plaatselijke kerk' is een groot goed: in plaats van over elkaar te heersen, onderwerpen we ons aan de ene Heer Jezus Christus en laten elkaar de ruimte die Hij ons gunt.

Tegelijk wil de kerkorde deze vrije kerken een platform bieden om elkaar te ontmoeten, zich aan elkaar te geven en op elkaar toe te zien. De kerkorde bevat termen en omschrijvingen die de onderlinge herkenbaarheid en de communicatie tussen de kerken bevorderen. Ook stelt de kerkorde normen voor wat men van elkaar verwachten mag. Zo krijgt de geloofseenheid vorm.

Wat geldt voor de plaatselijke kerken, geldt op vergelijkbare wijze ook voor de individuele gemeenteleden. Ook zij hebben in Christus recht op vrijheid. De zelfstandigheid van de plaatselijke kerk betekent niet dat gemeenteleden zijn overgeleverd aan het goeddunken van de plaatselijke kerkenraad. De kerkorde wil het recht waarborgen van ook dat ene gemeentelid of die ene ambtsdrager. Verder biedt de kerkorde ook aan de leden van de gemeente vormen aan voor de onderlinge ontmoeting en stelt ze normen voor het onderling samenleven in de gemeente.

Zo biedt de kerkorde op alle niveaus ondersteuning aan de eenheid die we in Christus belijden en door zijn Geest ook mogen beleven.

De kerkorde doet dat niet op de manier die de GKv in het verleden zo vertrouwd was geworden: dat de eenheid in geloof zichtbaar werd in eenheid van liturgische vormen en vastomlijnde procedures. Zeker had dat iets moois, als het voorkwam uit de wil om werkelijk samen op te trekken. Het ondersteunde het gevoel van verbondenheid en onderling vertrouwen. We begrijpen dat het vervallen van diverse voorschriften daarom door menigeen als verlies wordt ervaren.

Het is echter ook onvermijdelijk. Niet alleen omdat ook binnen de GKv zelf die eenvormigheid steeds minder zichtbaar is. Want dat zullen sommigen nog steeds als verlies bestempelen. Belangrijker is dat we het tegenover God niet kunnen verantwoorden om van die eenvormigheid een breekpunt te maken. Wanneer er straks een nieuwe eenvormigheid zou groeien, vanuit intense onderling contacten, is dat op zichzelf prima. Maar wanneer eenvormigheid door de kerkorde wordt afgedwongen, belast dat juist het gelovig samenleven. We zijn niet een kerkverband omdat we dezelfde regelingen en procedures hanteren, maar omdat we één Heer hebben. De gezamenlijke regelingen vloeien daaruit voort.

Naleving

Anderzijds willen we ook niet meegaan in de vrijblijvendheid die soms doorklinkt in de reacties vanuit de NGK. Meermalen wordt dan verwezen naar de “Verklaring” (beter bekend als ‘de preambule’) die aan het AKS voorafgaat. Die bevat als punt 2 de volgende “uitspraak”: “De kerken spreken uit, dat het al of niet aanvaarden van het (een) kerkelijk akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden”.

Sommigen gebruiken deze uitspraak om zich bij voorbaat te kunnen distantiëren van kerkelijke besluiten of in ieder geval een blijvend voorbehoud te kunnen claimen. Daarmee doen zij echter geen recht aan de positieve intentie van deze uitspraak in de ‘Verklaring’.

Genoemde Verklaring is vastgesteld op de Landelijke Vergadering van 30 november 1974. Er was op dat moment nog geen kerkelijk akkoord; het AKS werd pas op de LV van 1982 afgerond. Wel lag er in 1974 een eerste concept. Dat riep discussie op: hebben we zoiets nodig? In de scheuring van de jaren '60 had de kerkorde, vooral door de wijze waarop deze werd gehanteerd, een omstreden rol gespeeld. Zou het aanvaarden van een kerkorde, al heet die nu anders, niet opnieuw voor onderlinge verwijdering zorgen? In die discussie deed de ‘Verklaring’ van 1974 haar uitspraak. Wanneer de kerken één zijn in geloof en belijden, mag het al of niet aanvaarden van een kerkelijk akkoord (lees: een kerkorde of AKS) hen niet weer scheiden.

Deze uitspraak had niet ten doel om het AKS en de kerkelijke besluitvorming bij voorbaat te ontkrachten, maar gaf een grondlijn aan die in het AKS en de toepassing ervan zou moeten doorklinken.

Dit is naderhand bevestigd door de commissie die door de LV Ede 1991 werd ingesteld om antwoord te geven op kritische vragen vanuit de Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (zie haar rapport aan de LV Apeldoorn 1994/95). Zij vatte de kritiek samen als vrees voor “independentisme”, met als spits de zorg ‘dat het AKS daarvoor openingen biedt’ en zo ‘in gebreke blijft de leerzuiverheid in de Nederlands Gereformeerde kerken ten volle te beveiligen’. De kritiek richtte zich onder meer op de uitspraak in punt 2 van de ‘Verklaring’, dat binnen de GKSA als “problematisch” werd gezien, “omdat daarmee de aanvaarding van de artikelen van het AKS willekeurig wordt overgelaten aan de kerken”.

De commissie benadrukt dan dat punt 2 wordt voorafgegaan door punt 1, waar de kerken beloven “zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden” en verklaren dat ze “haar eenheid en de grond voor haar samengaan” vinden in het “belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt”.

De commissie verbindt daaraan de volgende conclusie: “Uit de tekst van punt 2 kan dan ook niet worden afgeleid, dat daarmee het scheppen van ruimte voor afwijking van de confessie beoogd zou zijn, of ook het daarvan niet te keren gevolg. De uitspraak betreft kerken ‘die één zijn in geloof en belijden’, geen andere”. Ook wijst de commissie op punt 3 van de Verklaring, dat het verzoek bevat aan “alle gemeenten die bezwaren hebben tegen aanvaarding van het (een) kerkelijk akkoord zich zoveel mogelijk te richten naar hetgeen met de meeste stemmen goedgevonden wordt”.

De commissie stelt daarbij: “Punt 2 biedt dan ook geen steun voor de gedachte, dat de besluitvorming in en door meerdere vergaderingen tenslotte een onverschillige zaak zou zijn”.

In de huidige situatie is dit alles opnieuw actueel. Enerzijds geldt ook nu dat wanneer GKv en NGK elkaar hebben gevonden in hetzelfde geloof, het doel van de kerkorde en de kerkelijke besluitvorming moet zijn om aan die eenheid vorm te geven en niet om de eenheid weer onder druk te zetten. Anderzijds mag van de kerken worden gevraagd om aan de hervonden geloofseenheid concreet inhoud te geven door het aanvaarden en naleven van gemeenschappelijke besluiten, inclusief een gemeenschappelijke kerkorde.

Daarbij beseft de WTK dat het naleven van de kerkorde nauwelijks valt af te dwingen. De kerkorde kent wel sancties tegen ambtsdragers (schorsing, afzetting) maar niet tegen kerken als geheel. De enige mogelijkheid is om het verband met een kerk te verbreken. Dat doe je niet om een kleinigheid.

Wie wel aan kerken sancties kan opleggen, is de burgerlijke rechter. Juristen waarschuwen ons dat de burgerlijke rechter niet zal aarzelen om in te grijpen wanneer de kerken hun eigen statuut (de kerkorde, de regelingen en kerkelijke besluiten, zie G1.2) verwaarlozen.

We zouden het echter betreuren wanneer de dreiging van de burgerlijke rechter de kerken moet motiveren om de kerkorde na te leven. We zien liever dat de kerken zich eraan houden omdat de gevonden eenheid voor hen kostbaar is.

Opzet

Dit tweede publiek concept is geschreven voor een ander forum dan het eerste. Dat eerste was bedoeld voor de kerken en de gemeenteleden. Dit tweede wordt aangeboden aan de afgevaardigden van de kerken in GS en LV. Onder hen zullen er mogelijk zijn die zich nu voor het eerst in de materie verdiepen.

Daarom presenteert de WTK deze tekst niet zozeer als een amendering op de eerste maar als een vernieuwde tekst. Dat komt met name uit in de nummering van de artikelen. Sommige artikelen uit het vorige concept zijn vervallen of verplaatst; andere zijn compleet nieuw. In al die gevallen is de nummering aangepast aan de positie in dit nieuwe document.

Wel wordt in de toelichting bij elk artikel eerst de tekst van het overeenkomstige artikel (of artikelen) uit de versie 2019 weergegeven, met de nummering die het daar had. Wie wil vergelijken, krijgt daar zo gelegenheid toe.

Wat de toelichting echter weer niet doet, is alle wijzigingen ten opzichte van de vorige versie uitleggen. Dat gebeurt alleen waar het bijdraagt aan een goed begrip van de tekst die nu voorligt.

Evenmin zal de toelichting afzonderlijk antwoord geven op alle reacties die zijn binnengekomen. Ze zijn allemaal gelezen en overwogen maar worden niet een voor een besproken. Het zou de toelichting onleesbaar maken en vele malen langer dan ze nu al is. Daarom geldt ook hier dat de toelichting alleen ingaat op de reacties als dat bijdraagt aan een goed begrip van de nieuwe tekst.

Op deze manier hoopt de WTK de lezer zo goed mogelijk mee te nemen in het boeiende landschap van deze nieuwe kerkorde.

Volgorde

In navolging van de kerkorde van de GKv (K02014) bevat het concept een afzonderlijke hoofdstuk over 'de gemeente'. Dat roept in sommige reacties de vraag op of dit hoofdstuk niet voorop geplaatst zou moeten worden, in ieder geval voor het hoofdstuk over de ambten.

Inderdaad gaat het in de kerk om de gemeente, als bruid van Christus. In A1 worden de kerken en de gemeenteleden als eerste genoemd, de ambtsdragers komen pas in A2. De ambten zijn er immers om de gemeente te dienen. Ook komen ouderlingen en diakenen op uit die gemeente.

De gemeente is echter niet hun opdrachtgever. Het is Christus die door zijn Geest ambtsdragers geeft aan de gemeente. Zij mogen in velerlei opzicht voorop gaan. Die vrijheid en hoge roeping van de ambten, in hun gebondenheid aan de Heer alleen, komt mede tot uiting in hun prominente plaats binnen de kerkorde. Het concept handhaaft op dit punt daarom de historische volgorde, zoals die ook in het AKS van de NGK te vinden is (dat overigens geen hoofdstuk bevat over 'de gemeente' maar over 'het opzicht over de eredienst').

Overigens beseft de WTK dat de volgorde van de hoofdstukken, evenals die van de afzonderlijke artikelen, altijd iets willekeurig heeft. Je kunt nu eenmaal niet alles tegelijk zeggen. Elke volgorde is een aanvechtbare keuze, ook deze.

Corona

Dit nieuwe concept en de toelichting daarop zijn tot stand gekomen in een tijd dat de kerken vanwege het corona-virus te maken kregen met ongehoord ingrijpende beperkingen. Het is nog te vroeg om te kunnen overzien tot welke blijvende veranderingen in het kerkelijk leven dit zal leiden. Wel was overal merkbaar dat het reden gaf om zich opnieuw te bezinnen op ons kerk zijn en de vormgeving daarvan.

Er kwam nieuwe waardering voor het kerk zijn in eigen omgeving, en het persoonlijk christen zijn voor God. Er kwam nieuwe waardering voor de kerkdiensten en de samenzang als gemeente, juist nu dat lange tijd niet of nauwelijks mogelijk was. Er kwam nieuwe waardering voor gemeentelieven ook buiten de zondagse kerkdiensten om. Er kwam eveneens nieuwe waardering voor de instellingen van het kerkverband, als platform waar ideeën kunnen worden uitgewisseld, als adviescentra en als gezamenlijk overlegorgaan richting de rijksoverheid.

Verder bleek dat de huidige kerkorde en het huidige AKS geen belemmeringen opwierpen voor een flexibel inspelen op de ontstane situatie. De nieuwe kerkorde zal dat naar verwachting evenmin doen. Of de gewijzigde omstandigheden ook noodzaken tot nieuwe regelgeving, zal nog moeten blijken. Vooralsnog zien we daar geen reden toe.

Wel heeft deze crisis ons opnieuw doen beseffen dat onze vormen niet doorslaggevend zijn. De ware eredienst speelt zich af in de hemel, waar Christus zit naast God. Hoe ons kerkelijk leven zich ook verder ontwikkelt, het zal altijd die openheid mogen bewaren naar boven toe. In dat vertrouwen bieden we dit nieuwe concept aan de kerken aan.

II. TOELICHTING PER ARTIKEL

VOORAF

1967-2017

*We vonden elkaar in hetzelfde verlangen
om een plek te zijn waar Gods grootheid bezongen wordt
om als Israël een levend bewijs te vormen van zijn goedheid
en een thuis te bieden aan ieder die zijn heil bij Christus zoekt.*

*We schamen ons voor wat ons ooit uiteen dreef
onze arrogantie en dwaze zelfhandhaving
ons eigenwijs optreden en liefdeloos oordelen
ons verwarren van Gods waarheid met het eigen gelijk.*

*We belijden schuld tegenover de kleinen van onze Heer
die gedwongen werden tot keuzes die ze niet wilden maken
die broers en zussen kwijtraakten met wie ze niet wilden breken
die geen recht vonden maar afwijzing.*

*We zijn God eeuwig dankbaar
dat Hij de gebroken kerken niet verder verkruid heeft
maar leven gaf aan beide kanten.
Zo hebben we tot onze verrassing ondervonden
dat de ander niet enkel was zoals wij dachten dat hij zou zijn
maar evengoed gegrepen bleek door Christus' Geest.*

*We zetten ons nu in voor een gemeenschap
die geen macht van mensen naar de ogen ziet
maar zich enkel richt naar het woord van onze Heer.
We sluiten aan bij wat Hij al heeft opgebouwd*

*zowel hier als elders in de wereld
zowel recent als eerder in de tijd.*

*We beloven zorg aan de zwakke in ons midden
voor wie Christus zijn leven gaf.
We zullen hem troosten en bemoedigen
en hem waarschuwen voor elke vorm van kwaad.
We willen hem recht verschaffen tegenover de sterken
en hem ondersteunen waar hij dat nodig heeft.*

*We komen bijeen in plaatselijke kerken
rond de levende verkondiging van het evangelie.
We vieren Gods genade bij doop en avondmaal
om samen lichaam van Christus te zijn.
We aanvaarden de leiding van ambtsdragers
zodat ieder op eigen plaats kan bijdragen aan het geheel.*

*We zoeken elkaar op in grotere verbanden
want Gods woorden reiken wereldwijd.
We dragen bij aan gezamenlijke belangen
en zijn betrouwbaar in onze toezeggingen.
We onderwerpen ons aan de wijsheid van anderen
wanneer er een geschil is of conflict.*

*We beseffen in dit alles onze zwakheid
gelijk aan die van eerdere generaties.
We hopen te ijveren zoals zij meermalen hebben geijverd
maar weten te kunnen falen zoals zij wel hebben gefaald.*

*We bidden daarom onze God en Vader
dat zijn Geest in ons blijft wonen
en wij de liefde van Christus steeds meer mogen kennen.
Dan zullen we eenmaal Hem als Heer ontvangen
die ons kocht en samenbond
tot één heilige algemene christelijke kerk.*

Een kerkorde is naar zijn aard een zakelijk document. Het is geen belijdenis waar de kerken hun geloof, hun hoop en hun liefde uitschrijven. Het is slechts een regeling. De zinnen zijn daarom liefst kort en bevatten in vergelijkbare situaties bij voorkeur dezelfde termen en uitdrukkingen. Sommige lezers vinden dat mooi: een heldere tekst, goed leesbaar! Anderen vinden het te 'clean', te weinig enthousiasmerend en bezielend.

Om toch iets te laten voelen van de geestelijke toonzetting is (al in het eerste concept) het bovenstaande "Vooraf" toegevoegd.

Daarmee komt de WTK ook tegemoet aan de wens die vooral van de NGK werd geuit om de kerkorde te voorzien van een 'preambule', vergelijkbaar met de 'Verklaring' die aan het AKS vooraf gaat (zie hiervoor, in het algemene deel, onder het kopje 'naleving').

De Verklaring uit 1974 was duidelijk gedateerd: ze toont de sporen van de strijd die onlangs was gestreden. Tegelijk wilde ze daar bovenuit grijpen naar wat de kerken blijvend samenbindt. Beide elementen zijn ook in dit 'Vooraf' te vinden.

A. DE KERKEN

De eenheid van de kerken ligt in Christus:

één Heer, één geloof, één belijdenis.

De kerkorde helpt ons samen te leven in vrede en recht.

In lijn met het ‘vooraf’ voor de hele kerkorde zijn ook de diverse hoofdstukken voorzien van een uitnodigende intro. Lezers die zich niet dagelijks met een kerkorde bezighouden kunnen daardoor snel zien waar het ongeveer over gaat en iets proeven van de geestelijke toonzetting.

Deze teksten scheppen geen bijzondere rechten of verplichtingen en maken in die zin geen deel uit van de kerkorde. Volgens sommige lezers kunnen ze daarom beter achterwege blijven: ‘het voegt niets toe’.

Anderen vinden het juist een fraaie omlijsting. De WTK laat de beslissing over het wel of niet handhaven van deze teksten over aan GS en LV.

A1 één in geloof

Dit artikel karakteriseert de kerken: wat brengt ons bij elkaar? Zowel landelijk (A1.1) als plaatselijk (A1.2) geldt daarvoor één antwoord: *het geloof in Christus Jezus*.

Deze Jezus is niet los te denken van zijn Vader en van de Geest. Daarom worden in A1.1 alle drie personen genoemd, met hun onderlinge relatie en ieders relatie naar ons toe.

Waar A1.1 bovendien verwijst naar de oorsprong van de kerken (Gods genade), eindigt A1.2 met het toekomstperspectief van de kerken: we leven *in de verwachting van Gods koninkrijk*.

Verder maakt A1.2 duidelijk dat het hart van het kerkelijk leven klopt in elke plaatselijke kerk: daar *vieren* de leden van de gemeente dit geloof.

De overige inhoud van A1.3 uit de versie 2019 (het geloof uitdragen naar de samenleving) bleek beter te passen in hoofdstuk C.

Rond dit artikel speelt ook de begripsverwarring tussen ‘kerk’ en ‘gemeente’. Buiten de kring van onze kerken is het gebruikelijk om te spreken over één landelijke kerk (bijvoorbeeld de PKN) en op plaatselijk niveau over een gemeente. Een aantal reacties pleit ervoor om die terminologie ook toe te passen in onze kerkorde.

Het concept houdt echter vast aan de lijn van de Gereformeerde Kerken (meervoud!) die stelden dat elke plaatselijke gemeente voluit kerk van Christus mag heten.

Wat is dan nog het onderscheid tussen ‘kerk’ en ‘gemeente’? Een scherpe grens valt niet te trekken. Wel maakt de kerkorde graag gebruik van het bestaan van beide termen, door met name de gemeente sterker te profileren. ‘Kerk’ blijft de naam voor het plaatselijk instituut, geleid door de kerkenraad. Die kerkenraad moet steeds beseffen dat ze er is om de gemeente te leiden: niet slechts het instituut in stand houden maar de leden van de gemeente als verzameling van alle gelovigen verzorgen en ruimte geven.

A2 Bijbel en belijdenis

In de reacties op de versie 2019 werden de verbondenheid van de kerken met de belijdenis (A2) en de verbinding van ambtsdragers aan de belijdenis (in 2019: B20.1) steeds samen genomen. Ze staan nu ook in één artikel.

Gevraagd is of A2.1 wel correct is geformuleerd, als daar de kerken worden genoemd als subject. Zijn het niet eerder de leden van de gemeente die leven uit het Woord van God?

Wat de leden van de gemeente betreft: hun geloofsleven is al genoemd in A1.2. Ook in hoofdstuk C komt het meermalen ter sprake. En in hoofdstuk D is te lezen hoe de kerkenraad kan optreden tegen afwijkingen van het geloof in de gemeente.

Nu, in art. A2 gaat het over de kerken die in de kerkorde vastleggen dat zij elkaar hebben gevonden in de onderwerping aan Gods Woord en in de overeenstemming over de belijdenis. Zij maken dat concreet door de ambtsdragers zich daar formeel aan te laten verbinden.

In A2.1 worden 'Woord van God' en 'Bijbel' niet vereenzelvigd. Sommige reacties willen het nog verder uiteen trekken, anderen zoeken de vereenzelving juist wel.

De formulering van het concept is ontleend aan art. 3 NGB: het is God die ons deze boeken in handen gaf. Omdat wij Hem vertrouwen, vertrouwen wij deze boeken in hun weergave van zijn daden en spreken.

Terwijl A2.1 spreekt over 'op schrift stellen', gebruiken A2.2 tot A2.4 de term 'verwoorden'. Het verschil in terminologie accentueert het verschil in gezag. In de belijdenisgeschriften brengen we onder woorden wat we geloven op grond van wat in de Bijbel geschreven staat.

Een vergelijkbaar accentverschil is er tussen enerzijds het 'gehoorzaam leven' uit A2.1 en het 'aanvaarden' van A2.2 en A2.3.

'Aanvaarden' is overigens wel weer sterker dan iets als 'zich verbonden weten met'. Die laatste term laat ruimte voor een bepaalde vrijblijvendheid in de omgang. De term 'aanvaarden' brengt weliswaar in rekening dat de belijdenisgeschriften niet door de kerken van nu zijn opgesteld, maar verzekert tegelijk dat de kerken zich er nog steeds achter stellen: het is onze belijdenis!

In de reacties op A2.2 en volgende blijkt meermalen dit actuele karakter van de belijdenisgeschriften in geding. Kunnen kerken van nu volstaan met belijdenisgeschriften van meer dan 400 jaar geleden?

Meermalen wordt het verlangen geuit naar nieuwe belijdenisvorming. De WTK en de Regiegroep steunen dat graag; het zou een teken van groeiende eenheid in het verstaan van de Bijbel. We zijn echter van mening dat we de eenwording van GKv en NGK er niet bij voorbaat mee moeten belasten. A2.2 en A2.3 noemen daarom slechts de bestaande belijdenisgeschriften; iets anders hebben we nog niet.

Het lijkt ons overigens onjuist om de wens naar nieuwe belijdenisvorming in te zetten als motief voor het loslaten van oudere belijdenisgeschriften. Ook de Reformatie heeft in haar belijdenisgeschriften de oudere belijdenissen niet willen vervangen maar met nadruk bevestigd: we willen geen nieuwlichters zijn maar in het aloude spoor blijven waarop God ons heeft geleid.

Zo kunnen de kerken in onze tijd eveneens tot nieuwe belijdenisvorming komen: niet als vervanging van de eerdere maar als voortbouwen op wat al eerder uit het evangelie was opgediept.

Een andere zaak is dat uit sommige reacties onvrede blijkt over de systematiek in die bestaande belijdenisgeschriften, met name in de Dordtse Leerregels.

Het is goed wanneer de kerken zich daarover uitspreken. Het is immers schadelijk voor het functioneren van de belijdenis wanneer haar inhoud nooit ter discussie mag worden gesteld; dat voedt slechts de twijfel. Maar ook hier geldt dat die bespreking beter plaats kan vinden na de eenwording van de kerken. In ieder geval is het niet gepast om de DL zonder meer aan de kant te schuiven, zoals iemand voorstelt. Niet alleen maken de DL deel uit van de huidige kerkelijke papieren van zowel GKv als NGK; ook zijn er velen die zich door dit geschrift laten leren. Zij lezen er tot hun troost hoe onstandvastige gelovigen een beroep mogen doen op de volhardende trouw van God. Het zonder bespreking wegnemen van de DL zou door hen worden ervaren alsof de kerken hun die troost willen ontnemen.

Vanaf de Reformatie is de gewoonte gegroeid om de belijdenis te laten ondertekenen door de predikanten en de theologische docenten, als bewijs van hun goede trouw.

Aanvankelijk ging het daarbij alleen om het ondertekenen van de NGB (vergelijk de oorspronkelijke Dordtse Kerkenordening art. 53) met de HC als alternatief voor “schoolmeesters” (idem, art. 54). Later werd dit uitgebreid tot alle ‘drie formulieren van enigheid’ en werd de verplichting voor schoolmeesters vervangen door een verplichting voor ouderlingen, diakenen en preekbevoegden. Zo is tot op heden het voorschrift in zowel de GKv (art. B7 KO) als de NGK (art. 17 AKS).

De praktijk is meer divers. In een aantal NGK worden ouderlingen en diakenen na hun bevestiging wel mondeling bevraagd op hun houding tegenover de belijdenis, maar plaatsen zij geen handtekening. Binnen de GKv is die handtekening wel algemeen gebruik maar verschrompelt zij steeds meer tot een formaliteit. Vrijwel nooit wordt de nieuwe ambtsdragers gevraagd of zij op de hoogte zijn van de inhoud van de belijdenis die zij ondertekenen. Sterker nog, meestal gaat men ervan uit dat dit waarschijnlijk niet het geval zal zijn. De waarborg die de handtekening had moeten geven wordt zo gemakkelijk tot een schijnzekerheid.

Het is uiteraard ondoenlijk om potentiële ouderlingen en diakenen te verplichten eerst een cursus ‘inhoud gereformeerde belijdenis’ te volgen (en dan dus niet alleen de HC maar ook de complete NGB en DL). Wel is het goed om hen meer dan nu voor die inhoud te interesseren.

A2.4 wil dat ondersteunen door niet langer de handtekening voorop te plaatsen maar de ambtsdragers bij hun bevestiging publiek te laten beloven dat zij zich zullen houden aan de leer van de Bijbel zoals verwoord in de belijdenisgeschriften. Dat is in ieder geval een blijvende uitnodiging om van hun inhoud kennis te nemen. Het is verder in lijn met de zojuist al genoemde praktijk binnen de NGK.

Het sluit ook aan bij een experiment in de GKv, al weer enige jaren geleden. Het voorlezen en ondertekenen van het (toen nog) Ondertekeningsformulier werd dan gedaan in of pal na de kerkdienst waarin de ambtsdragers waren bevestigd. De gedachte was dat de gemeente er getuige van mocht zijn: de ambtelijke trouw aan de gezonde bijbelse leer is juist voor haar van groot belang! Het experiment sloeg echter niet aan, omdat de tekst van het formulier niet berekend was op een liturgische setting. Ook het plaatsen van een handtekening paste daar niet goed in. Met het nieuwe A2.4 hoopt de WTK alsnog te bereiken wat ook destijds de kerken voor ogen stond: de trouw aan Bijbel en belijdenis uit te tillen boven de sfeer van de formaliteit en te plaatsen in het midden van de gemeente.

In A2.5 komt de handtekening wel terug, maar dan als extra, en bovendien beperkt tot de categorie die ook in de Dordtse Kerkenordening handtekenings-plichtig was: de verkondigers van Gods Woord. Bij hen komt het er in het bijzonder op aan dat zij confessioneel betrouwbaar zullen zijn. Dat wettigt een extra zekerheidsstelling. Bovendien zullen zij in hun opleiding ook kennis hebben genomen van de belijdenisgeschriften, zodat hun handtekening geen blind gebaar hoeft te zijn.

Verder wordt de handtekening niet direct onder de belijdenis geplaatst maar onder een speciaal formulier. Dat geeft de gelegenheid om via dat formulier nader te omschrijven welke verplichtingen men met zijn handtekening aangaat. De beperking tot de verkondigers van Gods Woord geeft daarbij de mogelijkheid om dit formulier speciaal op hun situatie toe te spitsen.

De docenten aan de theologische opleiding worden in A2.5 niet meer afzonderlijk genoemd. Voor zover zij preekbevoegd zijn, vallen zij er toch al onder. Voor het overige is het een zaak die beter binnen de theologische opleiding zelf kan worden geregeld. Er zijn namelijk verschillende soorten van docenten, aan wie niet allemaal dezelfde eisen worden gesteld.

De Theologische Universiteit in Kampen heeft hier al beleid op ontwikkeld. Ook heeft ze een eigen formulier, dat meer is toegeschreven op de verhoudingen aan deze universiteit. Het nieuwe A2.5 laat daar nu ruimte voor.

Vanwege het belang van dit thema heeft de WTK al een ontwerp gemaakt voor een nieuw verbindingsformulier. Want, zoals in menige reactie al werd gesteld: daar ligt de proef op de som! De GS en de LV kunnen dit ontwerp meenemen in hun bezinning en – al dan niet voorlopig – vaststellen. Gaat hun dat te snel, dan kunnen ze het ook overlaten aan een volgende GS/LV.

Het verbindingsformulier maakt geen deel uit van de kerkorde; het is als ‘landelijke regeling’ opgenomen aan het slot van het tekstdocument, maar wordt wel hier al toegelicht.

Bij de verkondiging en het kerkelijk onderwijs beloof ik mij te houden aan de leer van de Bijbel. Daarbij zal ik mijn spreken steeds toetsen aan het belijden van de kerk zoals dat beschreven is in haar belijdenisgeschriften.

Wanneer een daartoe bevoegde kerkelijke vergadering mij vraagt om me over mijn opvattingen te verantwoorden, ben ik daartoe altijd bereid. Ik beloof me te gedragen naar het oordeel van de kerkelijke vergadering, ook wanneer ik daartegen beroep instel.

Zo wil ik mij laten leiden door de Geest van God en de gemeente voorgaan in de gehoorzaamheid aan het evangelie van Christus.

Bestaande formulier GKv (vastgesteld in 2014):

Wij, ondergetekenden, verklaren van harte in te stemmen met de leer van de Bijbel, zoals die door de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt beleden in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels. Wij beloven de gemeente voor te gaan in het spreken en leven vanuit dit ene evangelie. Wij beloven de waarheid van Gods woord openlijk uit te dragen, en te handhaven tegenover misleidende denkbeelden die binnen de kerk of uit de wereld opkomen.

Wanneer wij op een onderdeel van de leer verschil ervaren tussen de leer van de Bijbel en de inhoud van de genoemde belijdenisgeschriften, en onze moeite niet kan worden weggenomen, zullen wij onze bezwaren ter beoordeling voorleggen aan de kerkelijke vergaderingen.

Wanneer er vragen rijzen over onze eigen opvattingen of gedragingen, zijn wij eveneens bereid om ons tegenover de kerkelijke vergaderingen te verantwoorden.

Wij zullen ons in beide gevallen houden aan de aanwijzingen van de kerkelijke vergaderingen.

Bestaande formulier NGK (vastgesteld in 1995):

Wij, ondergetekenden, dienaren van het goddelijke Woord in de Ned. Geref. Kerken behorende tot de regio, verklaren oprecht en met een rein geweten voor God het volgende:

Wij erkennen de Heilige Schrift als het betrouwbare en door God ingegeven Woord van harte als enige regel voor geloof en leven.

Wij erkennen de drie algemene belijdenisgeschriften en de drie Formulieren van Enigheid als getrouwe onderwijzing in en verdediging van de waarheid der Schrift, en aanvaarden die krachtens hun overeenstemming met Gods Woord als getuigenis van ons geloof en richtsnoer voor onze ambtsbediening, te weten de prediking van het evangelie, de handhaving van de rechte leer en de weerlegging en bestrijding van dwaalleringen.

De gemeente van God, pijler en fundament van de waarheid (1 Tim. 3:15), leeft van het evangelie, zoals dat aan haar is overgeleverd (1 Cor. 15:1-5).

Indien dan ook ooit ons verstaan van de Heilige Schrift, het evangelie van Jezus Christus, zou komen af te wijken van wat de leer der kerk uitmaakt, beloven wij dit gevoelen niet te zullen leren, maar het vooraf voor te leggen aan de kerkenraad en daarna zo nodig de regionale vergadering om het aan Gods Woord te toetsen en na samenspreking een uitspraak te doen.

Ook indien de kerkenraad en daarna zo nodig een regionale vergadering, uit zorg voor de eenheid en zuiverheid der leer, ons een nadere verklaring van ons gevoelen over enig deel van de genoemde belijdenisgeschriften zou vragen, zijn wij daartoe bereid.

Wij beloven ons te zullen onderwerpen aan het oordeel van de kerkenraad of de regionale vergadering, op straffe van metterdaad uit onze dienst geschorst te zijn, behoudens het recht van beroep op de landelijke vergadering indien wij menen dat de gedane uitspraak niet recht is voor God, waarbij wij ons met die uitspraak tevreden stellen zolang ons beroep in behandeling is.

Zo willen wij ons beijveren de eenheid des Geestes te bewaren door de band des vredes (Ef. 4:3) en vertrouwen wij dat de Geest der waarheid ons de weg tot de volle waarheid wijzen zal (Joh. 16:13).

Het nieuwe ontwerp bevat twee elementen die ook in de oude formulieren te vinden zijn: de positieve betuiging van confessionele trouw en de bereidheid om zich tegenover een kerkelijke vergadering te verantwoorden en zich naar haar oordeel te voegen.

Twee andere elementen ontbreken: de weg waarlangs eventuele bezwaren tegen de belijdenis aan de orde kunnen worden gesteld en de sanctie op overtreding.

Wat het laatste betreft, de dreiging van eventuele schorsing stond ook al niet meer in het nieuwste formulier van de GKv. De sanctie op overtreding is wel opgenomen in B13.1.

De weg waarlangs bezwaren kunnen worden ingediend werd in het oude Ondertekeningsformulier gekoppeld aan het verbod om zich publiek hierover te uiten. In het Verbindingsformulier van de GKv uit 2014 kwam dat laatste al niet meer terug. Want in de praktijk bleek het elke kritische bevraging van de inhoud van de belijdenis te frustreren. Dat doet het gezag van de belijdenis geen goed.

Wat overblijft is het toezicht door de kerkelijke vergaderingen, met name door de kerkenraad. Die kan ingrijpen wanneer een predikant het verschil niet meer kent tussen het bespreekbaar maken van zijn vragen bij de belijdenis en het voeren van oppositie tegen de inhoud ervan.

In dat verband spreekt het ontwerp over *een daartoe bevoegde kerkelijke vergadering*. Dat kan namelijk ook de regionale vergadering zijn, speciaal wanneer zij iemand beroepbaar stelt of preekbevoegdheid verleent.

Het ontwerp bevat geen eigen opsomming van de belijdenisgeschriften. Want ook al zal de ondertekenaar zich persoonlijk verbonden voelen met hun inhoud, de reden van de ondertekening ligt in het feit dat ze *het belijden van de kerk vormen, zoals beschreven in haar belijdenisgeschriften*. Die belijdenisgeschriften liggen vast in A2.2 en A2.3. De ondertekenaar voegt zich van harte bij deze belijdende gemeenschap. Een bijkomende reden voor het niet opnieuw opsommen van de belijdenisgeschriften is dat het de opening in beeld brengt naar nieuwe belijdenisvorming.

Het ontwerp vraagt de ondertekenaar verder niet naar zijn persoonlijke overtuiging. Hij hoeft niet bij voorbaat enthousiast te zijn over elk aspect en elke zinswending in de belijdenis. Maar hij moet wel erkennen dat dit het kader is waarin hij functioneert. Hij moet zich gedragen als kerkelijk ambtsdrager, met respect voor de belijdenis van de kerk.

Dus valt de term *toetsen*. De predikant of preekbevoegde moet aan het werk: hij moet zijn eigen denken en spreken steeds vergelijken met de inhoud van de belijdenis, en zo zichzelf beschermen tegen eigenwijsheid en eenzijdigheden.

Ook moet hij bereid zijn om zich over zijn opvattingen te *verantwoorden*, speciaal naar de kerkelijke vergaderingen die geroepen zijn om het toezicht op hem te houden.

De uitspraak van die kerkelijke vergadering heeft hij vervolgens serieus te nemen. Ook wanneer hij oprecht overtuigd is dat zij in haar oordeel dwaalt, kan hij in zijn verkondiging er niet tegenin gaan. Hij mag wel beroep instellen. Maar hangende het beroep geldt nog steeds het oordeel van de kerkelijke vergadering.

Het formulier sluit af met een zin die vergelijkbaar is met de slotzin van het NGK-formulier. Het gaat in de trouw aan Bijbel en belijdenis uiteindelijk om de gehoorzaamheid aan Christus en zijn Geest.

Het formulier verhindert daarbij wel een individualistisch beroep op de Geest, maar het propageert evenmin een formalistisch beroep op kerkelijke documenten. Het gaat in de kerk om een levende gemeenschap, die zich gezamenlijk wil stellen onder Christus als Heer en zich door alle tijden heen laat leiden door zijn Woord en Geest.

A3 de kerkorde

De versie 2019 koos in A3.3 voor de term 'generale synode'. Enkele reacties stelden voor om naast de eveneens gekozen term 'regionale vergadering' liever 'landelijke vergadering' te plaatsen. Nadeel daarvan is dat bijna niemand die termen voluit zal gebruiken. De afkorting 'regio' is goed bruikbaar; de afkorting

'LV' is te veel kerktaal voor ingewijden. *Landelijke synode* voldoet echter wel goed: afgekort wordt dat 'synode'. Nog steeds een herkenbare term.

De bijstelling 'landelijke' bij 'synode' zou zelfs gemist kunnen worden. Naast 'regionale' is het echter wel zo duidelijk. Bovendien schept het een relatie met 'landelijke regelingen' en (later in de kerkorde) 'landelijke commissies'.

De kerkorde beschrijft *de onderlinge omgang* in de kerken. Zonder kerkorde, hoe minimaal ook, kan een kerkverband niet functioneren. Al was het maar om te regelen hoe je elkaar ontmoeten zult. Maar zeker ook om te beschrijven hoe je elkaar wilt vasthouden bij Hem die ons samenbindt: Christus Jezus als onze Heer.

De kerkorde beschrijft daarom ook *het recht in de kerken*. Het moderamen van de LV Breukelen 1982 noemde dat in haar 'Woord vooraf' bij het AKS "de Schriftuurlijke grondslagen voor het gemeenschappelijke in de orde in de gemeenten". Het gaat om recht dat ons door onze Heer wordt geleerd. Het gaat om het recht voor de enkeling, die 'geringen' die Jezus zo na aan het hart lagen (zie bijvoorbeeld Matt.18:1-14). Bovenal gaat het om het recht van Hem die groot is: God zelf. Niemand zal beweren dat de manier waarop de kerkorde dat regelt, de enig mogelijke is. Wel kunnen we stellen dat 'eenheid in geloof en belijden' juist hierin mag blijken dat we, zowel plaatselijk als landelijk, het recht waarborgen van God en van zijn kinderen.

De *landelijke regelingen* moeten nog worden gemaakt. In sommige reacties klinkt daarover enige beduchtheid: wordt de ruimte die deze kerkorde geeft, ons straks weer ontnomen door die regelingen? Inderdaad moet blijven gelden dat de kerkorde in de landelijke regelingen wordt *uitgewerkt*, en niet zozeer aangevuld. Hun karakter is daarbij gericht op dienstverlening. Ze vertellen bijvoorbeeld hoe de kerkelijke onderzoeken (voor beroepbaarstelling en preekbevoegdheid) worden opgezet. Ze geven houvast bij financiële afspraken, zodat daar geen eindeloos gesteggel over ontstaat. Ze beschrijven de werkzaamheden van diverse landelijke commissies. Ze voorkomen dat een kerkenraad door onervarenheid met bepaalde situaties de mist ingaat. Ze bieden een kader voor de inzet van kerkelijk werkers. Enzovoort.

Wanneer een landelijke regeling van toepassing is, blijken betrokkenen vrijwel altijd dankbaar voor het bestaan ervan. Het geeft hen houvast en duidelijkheid. Het biedt een uitweg in conflictgevoelige situaties. Natuurlijk is het goed om ook de landelijke regelingen beperkt te houden. Maar degenen die er mee werken, geven het signaal af dat juist de gedetailleerdheid van de regelingen hun kracht is: je wordt van stap tot stap meegenomen.

De vraag in hoeverre de landelijke regelingen bindend zijn, blijkt daarom in de praktijk telkens een non-issue te zijn. Wie ze negeert, krijgt snel genoeg de kous op de kop. Is dat niet het geval, dan zou de betreffende landelijke regeling wel eens toe kunnen zijn aan herziening op dat punt. Dat is eenvoudiger te bewerkstelligen dan bij herziening van de kerkorde.

Overigens staat nog niet vast welke regelingen er precies nodig zullen zijn. Dit is iets voor een volgende fase. Naar verwachting zal het ongeveer overeenkomen met de bestaande regelingen van zowel GKv als NGK, vooral als die hun nut in de praktijk al hebben bewezen.

Voor de wijziging van de kerkorde hebben zowel GKv als NGK momenteel enkele drempels aangebracht, die het lichtvaardig doorvoeren van grote koerswijzigingen moeten verhinderen. Ook voor de nieuwe kerkorde zal dat nodig zijn. Dat kan worden beschreven in een generale regeling.

A3.4 is toegevoegd op aandringen van de reacties: voorkom dat de kerkorde de indruk geeft dat zij slechts over mannen spreekt. Overal 'hij/zij' schrijven is echter onhandig; deze regel moet voldoen.

B. DE AMBTEN

*De kerk is het werk van Christus door zijn Geest.
Hij bouwt zijn kerk door mensen.*

*Ambtsdragers geven zijn boodschap door, zien om naar gemeenteleden en stimuleren tot dienstbetoon.
Ga goed om met deze cadeaus van de Heer!*

B1 drie ambten

Wat maakt een ambt tot een ambt? Het gaat om een drietal functies die van wezenlijk belang zijn voor het kerkelijk leven: de verkondiging, de opbouw van de gemeente en de onderlinge liefde. Verder gaat het bij de ambtsdragers niet zozeer om degenen die hierin werkzaam zijn (want als het goed is, geldt dat voor de hele gemeente) maar om degenen die de gemeente hierin *voorgaan*.

B1.2 omschrijft de ambten nader als de combinatie van *taak* en *bevoegdheid*.

Het gaat om een taak, want het is niet vrijblijvend. Een ambt is geen erebaantje! De ambtsdrager moet de gemeente daadwerkelijk voorgaan in de aangewezen functie. Anders is hij ontrouw.

De bevoegdheid geeft er vervolgens de kerkelijke basis voor. De bevoegde ambtsdrager krijgt de ruimte om zijn taak te vervullen. Hij mag voorop gaan! En hij mag verwachten dat de gemeente bereid is om hem te volgen.

Het onderscheid tussen beide termen is vooral van belang bij het ambt van predikant. Zijn bevoegdheid is meermalen ruimer dan zijn taak, zie B3, B9 en B12.

De ambtsdragers treden op *namens Christus*. Hij is het die ons het belang van de ambtelijke taken heeft geleerd; Hij is het ook die de trouwe ambtsdragers door zijn Geest belooft te steunen.

De gemeente zal de ambtsdragers dan ook alleen maar willen en mogen volgen wanneer ze in hen de stem van de Herder herkent. De ambtsdragers behoren zich voortdurend aan Hem te spiegelen.

We spreken bij de ambten over *roeping*. Je behoort je niet in te dringen maar te wachten tot je geroepen wordt. Ook moet dat dan een *ordelijke* roeping zijn.

Velen die niet ordelijk geroepen zijn, stellen dat ze zich toch wel degelijk door God geroepen voelen. Dat klopt wanneer zij bedoelen dat ze zich geroepen weten tot verkondiging van het evangelie, inzet voor de gemeente en het betonen van praktische liefde. Die roep gaat immers uit naar iedereen in de gemeente, niet alleen naar de ambtsdragers.

Zelfs prijst de Bijbel iemand die verlangt om als ambtsdrager de gemeente voor te gaan (1Tim.3:1). Maar Paulus voegt er wel aan toe dat het goed is om iemand te toetsen voordat hem de handen worden opgelegd (1Tim.3:10, 5:22). Het is onvoldoende wanneer iemand zichzelf geschikt acht; anderen moeten dat bevestigen.

In het geval van Timoteüs persoonlijk noemt Paulus hoe waardevol het is dat “de raad van oudsten” hem onder handoplegging met profetische woorden heeft aangesproken (1Tim.4:14). Zo wil Christus ambtsdragers roepen: door middel van anderen.

De kerkorde geeft daar vorm aan voor de verschillende ambten, zie B4 en B16.

B1.3 uit de versie 2019 is verschoven naar B2. Zie aldaar.

B2 de kerkenraad

De oude DKO bepaalde in art. 37 dat de kerkenraad zou bestaan uit de predikanten en de ouderlingen.

Alleen bij een tekort aan ouderlingen konden ook de diakenen deel uitmaken van de kerkenraad (art. 38 DKO).

In de vorige eeuw leefde echter het verlangen om het ambt van diaken op te waarderen en hem meer bij de kerkenraad te betrekken. In de GKv kwam dat tot uiting in de kerkorde van 1978: het “algemeen beleid” werd in handen gelegd van de ‘kerkenraad met diakenen’ (KO1978 art. 36). In de NGK klonk het door in art. 2 AKS: “geen rangorde”, maar vooral in art. 15: “De ambtsdragers vormen samen de kerkenraad”. Naderhand werd alleen toegevoegd dat de diakenen geen rol hebben bij tuchttoefening. Tegelijk deed zich een andere ontwikkeling voor: om efficiënter te kunnen werken gingen grote kerkenraden over tot de instelling van wijkraden of tot het overdragen van bevoegdheden aan een ‘kernkerkenraad’, of hoe het ook maar heten mocht.

De KO2014 van de GKv koos hierin een eigen weg: het onderscheid tussen ouderlingen en diakenen werd scherper gesteld. Stel de diakenen vrij van het algemene kerkenraadsbeleid en geef ze de ruimte voor hun eigen taak. Deze aanpak werd verschillend ontvangen. Sommige diaconieën maken dankbaar gebruik van deze ruimte en willen niet graag terug naar de ‘brede’ kerkenraadsvergaderingen; andere diaconieën klagen over gebrek aan afstemming tussen kerkenraad en diakenen.

De praktijk is dat elke kerk zijn eigen vorm heeft gekozen, al naar gelang de plaatselijke mogelijkheden en behoeften.

De versie 2019 probeerde hierin enige orde te scheppen door enerzijds de lijn van de KO2014 als uitgangspunt te nemen (de diakenen maken geen deel uit van de kerkenraad) en anderzijds de mogelijkheid te geven om de diakenen op alle mogelijke manieren erbij te betrekken.

Deze opzet werd niet altijd goed begrepen, zo bleek uit de reacties, en zeker niet alom gewaardeerd.

Het nieuwe concept houdt het daarom eenvoudig: laat elke kerk haar eigen werkvorm kiezen.

De term *kerkenraad* krijgt hiermee de algemene inhoud die ze al had in art. 30 NGB: het orgaan waarin alle ambtsdragers samenwerken. Hoe dat kerkordelijk vorm krijgt, daarover liet art. 30 NGB zich niet uit (van strijdigheid met art. 37 DKO was dan ook geen sprake); ook het nieuwe concept laat het open.

B2.2 maakt duidelijk dat een besluit van bijvoorbeeld de diakenen kan gelden als een besluit van de kerkenraad, namelijk wanneer de kerkenraad via *de plaatselijke regeling* hen voor het betrokken dossier tot besluiten bevoegd heeft verklaard. Zo geldt ook het besluit van een bestuurscommissie waarvan mogelijk ook niet-ambtsdragers deel uitmaken, als een besluit van de kerkenraad, namelijk wanneer haar dat via de plaatselijke regeling is toevertrouwd.

Het komt dus wel aan op een deugdelijke plaatselijke regeling. Dat hoeft niet perse veel werk te betekenen. Als het goed is hebben alle GKv al zo’n regeling, ingevolge art. B30.1 van de KO2014. Ook de meeste NGK zullen een plaatselijke regeling hebben. Is dat niet het geval, dan kan men in ieder geval starten met het kopiëren van art. 15 AKS.

B2.3 sluit wel één werkvorm uit, namelijk dat één enkele ambtsdrager (de predikant, de voorzitter van de kerkenraad) besluiten zou mogen nemen waar de anderen aan gebonden zijn. Voor een wettig besluit zijn altijd meer personen nodig.

Ook kan bijvoorbeeld een wijkouderling geen opdrachten geven aan de diaken die aan zijn wijk is toegewezen. Ze moeten samenwerken en dus regelmatig samen overleggen. Komen ze er samen niet uit, dan moeten ze terug naar de vergadering die volgens de plaatselijke regeling bevoegd is om hierin te voorzien.

B3 ambt van predikant

Wat behoort tot de taak van de predikant? Het blijkt dat dit per kerk en per persoon verschillend wordt ingevuld. Zoals in de algemene inleiding (uitgangspunten) al is aangegeven, wil dit concept daarvoor ruimte bieden. Daarom worden alleen de kernpunten genoemd.

Daar hoort in ieder geval de verkondiging van Gods Woord bij. Daaraan ontleent het ambt van predikant zijn bestaansrecht.

Omdat de sacramenten de bezegeling zijn van Gods Woord, is de bediening daarvan in de kerkelijke traditie ook steeds aan de predikanten opgedragen. Voor zover bekend is daarover geen discussie. Die is er wel over de vraag of ook anderen de sacramenten zouden mogen bedienen (zie daarover onder B8) , maar niet over de vraag of het sowieso bij de taak van de predikant behoort.

Bij B1.2 is al gezegd dat de bevoegdheid van de predikant ruimer is dan zijn taak. Hij heeft een taak in de plaatselijke kerk waar hij geroepen is. Maar op aanvraag is hij bevoegd om ook in andere kerken van het kerkverband voor te gaan.

Het is zelfs mogelijk dat de predikant wordt uitgenodigd door een kerk van buiten het kerkverband. In goed overleg met zijn eigen kerkenraad kan hij die uitnodiging eventueel aanvaarden. Omdat dit buiten het rechtsgebied van de kerkorde valt, zegt B3.2 daar verder niets van: wij kunnen geen predikant bevoegd verklaren in bijvoorbeeld de CGK of de PKN. Daar gaan die kerken zelf over.

De essentie van B3.3 is vooral dat geen predikant zich als solist mag gedragen. Hij moet met de andere ambtsdragers samenwerken (B2.1). In zijn geval, als vrijgestelde professional, betekent dat met name dat hij de andere ambtsdragers steunt in de uitvoering van hun taak, hetzij door coaching en toerusting, hetzij door net als zij in de gemeente op bezoek te gaan.

De concrete invulling wordt weer overgelaten aan de plaatselijke situatie.

B3.5 uit de versie 2019 is samen met vergelijkbare bepalingen opgenomen in een nieuw artikel, B19. Zie aldaar.

B4 roeping van een predikant

In lijn met B1.3 gebruikt het nieuwe concept de term *roeping* ook als het om predikanten gaat. We zullen niemand verhinderen om in het spraakgebruik de term 'beroepen' te blijven toepassen. Maar kerkordelijk blijven we bij één term: ambtsdragers worden geroepen, ook predikanten.

Alleen omdat de term 'roepbaar' wat moeizaam klinkt, is dat nog *beroepbaar* gebleven.

In de gereformeerde kerkstructuur heeft de gemeente geen zelfstandig besluitrecht. Alleen de kerkenraad (eventueel wel in wisselende samenstelling, B2.2) kan geldige besluiten nemen.

Dat geldt ook bij de roeping van predikanten. De kerkenraad zal daarin altijd de gemeente betrekken. Onderdeel daarvan kan zijn dat de kerkenraad in een vergadering met de gemeente de aanwezigen laat stemmen, voor of tegen het beroep van deze predikant. Maar ook als die stemming overduidelijk een positieve uitslag geeft, is er nog steeds een kerkenraadsbesluit nodig om daadwerkelijk tot het beroep over te gaan.

B4.2 noemt de beide categorieën die in aanmerking komen voor een roeping: beginners en ervaren predikanten. Voor beginners is noodzakelijk dat ze door een regionale vergadering beroepbaar zijn gesteld. Welke regionale vergadering dat is, en hoe die beroepbaarstelling in zijn werk gaat, is een zaak voor de nog op te stellen landelijke regeling.

In dit verband valt in B4.2 en B4.5 de uitdrukking *met medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie*. Deze uitdrukking zal in de volgende artikelen nog meermalen terugkomen. Hiermee worden kerkordelijk de situaties vastgelegd waarin de regionale vergadering een dergelijke commissie in moet schakelen en aan deze dus een bepaalde invloed moet geven.

Welke invloed dat is, wordt hier niet genoemd; de landelijke regeling moet dat verder uitwerken.

Ook wordt de bedoelde commissie niet nader omschreven. Hier en elders is het steeds de algemene aanduiding. Daarmee is niet gezegd dat het ook steeds dezelfde commissie moet zijn; wel geeft het de

ruimte om, zonder dat de kerkorde daarvoor gewijzigd hoeft te worden, de verdeling van taken over verschillende landelijke commissies in een later stadium nader in te vullen of te wijzigen. Vergelijk voor de huidige situatie rond de beroepbaarstelling binnen de GKv: de deputaten predikantszaken, en binnen de NGK: de LCKO, de landelijke commissie voor kerkelijke onderzoeken.

B4.3 noemt de beide documenten die de grondslag vormen voor een 'geslaagde' roeping: de *roepingsbrief* en de *aanvaardingsbrief*.

Het is onvoldoende wanneer de beroepen predikant volstaat met het plaatsen van zijn eigen handtekening onder de roepingsbrief van de kerkenraad. Het gaat immers om iets anders dan een arbeidscontract (zie daarvoor bij B6). De predikant moet zelf verklaren dat hij de roep van de kerkenraad als roep van God verstaat en aanvaardt.

B4.4 legitimeert een praktijk die al langer gaande is en volgens sommige reacties steeds meer de overhand zal krijgen: dat een predikant wordt geroepen voor een beperkt aantal jaren.

Dat wil niet zeggen dat de WTK deze praktijk toejuicht. We formuleren het als een 'tenzij'. De hoofdregel blijft dat een predikant wordt gestimuleerd om zijn hele leven in dienst te stellen van de verkondiging van Gods Woord. De kerken doen zichzelf tekort wanneer zij een praktijk ontwikkelen die aankomende predikanten noodzaakt om eerst een vakopleiding te volgen waarmee zij eventueel in hun eigen onderhoud kunnen voorzien, en daarna pas de theologische opleiding in te gaan.

Ondertussen realiseren we ons ook dat de oude praktijk, waarin een predikant soms tientallen jaren aan dezelfde kerk verbonden bleef omdat hij nooit naar elders werd geroepen, niet door de Bijbel was voorgeschreven en zeker niet altijd ideaal bleek te zijn. 'Meer mobiliteit onder predikanten' staat al jaren hoog op het wensenlijstje. Het is echter moeilijk te verwezenlijken. Als een van de hoofdoorzaken wordt door beleidsmakers gewezen op het predikantschap als levenslange verbinding. Niet elke predikant wordt daar gelukkig van, en zeker niet elke kerk.

De vraag mag gesteld worden of dit het moment is om de wissel om te zetten. De WTK hanteert in navolging van de Regiegroep de stelregel dat we het eenwordingsproces van GKv en NGK niet moeten belasten met grote veranderingen. Tegelijk kunnen we niet de ogen sluiten voor wat al gaande is. De opening die B4.4 nu biedt, geeft in ieder geval de grondslag om in een landelijke regeling iets vast te leggen over zaken als wachtgeld en omscholing.

Zie voor de consequenties overigens ook B12.2.

Bij B4.6 (predikant in *deeltijd*) geldt iets dergelijks als bij het voorgaande. Het is niet dat de WTK dit wil bevorderen. Het is wel dat we aandringen op zorgvuldigheid bij wat in bepaalde situaties een oplossing kan zijn.

Het mag niet schadelijk zijn voor de *predikant*. Bekend is het voorbeeld van een predikant die voor 80% wordt geroepen – en betaald – maar vervolgens wel de zorg krijgt voor een gemeente waar voor meer dan 100 % werk in ligt. Daar mag een regionale vergadering niet zomaar mee akkoord gaan.

Het mag evenmin schadelijk zijn voor de *gemeente*. Het voorbeeld daarbij is de predikant die een eigen bedrijfje heeft, daarom alleen in deeltijd geroepen wil worden, maar vervolgens zo druk is met dat eigen bedrijfje dat hij nauwelijks aandacht heeft voor de gemeente die hij moet dienen.

Dit voorbeeld laat overigens ook zien dat het toezicht van de regionale vergadering zich niet kan beperken tot het moment waarop zij de roeping goedkeurt. Via haar visitatoren kan zij ook in een later stadium navragen of de gekozen verhouding goed functioneert.

B4.7 noemt de *instemming van de gemeente*. Deze is te onderscheiden van de medewerking van de gemeente die in B4.1 werd genoemd.

De *medewerking* van de gemeente staat aan het begin: het gaat dan over vragen als welk profiel de nieuwe predikant moet hebben en of de beoogde predikant aan dat profiel voldoet. Het is het moment waarop eventueel een stemming kan plaatsvinden: wanneer een groot deel van de gemeente de beoogde predikant niet geschikt acht, doet de kerkenraad er wijs aan om niet tot roeping over te gaan.

De *instemming* van de gemeente staat aan het eind: het gaat dan om de vraag of iemand informatie heeft die de bevestiging van de predikant onmogelijk maakt. Dat zal niet vaak het geval zijn. Het gaat dan ook

om een laatste check, waarbij alleen een *gegrond bezwaar* (zie F3.3) reden kan geven om de bevestiging uit te stellen of er zelfs van af te zien.

Overigens is het een misverstand om te menen dat de gemeenteleden die dergelijke bezwaren koesteren deze pas mogen uiten wanneer de kerkenraad er via een afkondiging om vraagt. Als dat waar zou zijn, heeft men gelijk wanneer men deze afkondiging naar voren wil halen. Maar ook als de afkondiging wordt gedaan direct nadat de predikant de roeping heeft aanvaard, zal de kerkenraad eventuele bezwaren die maanden later komen niet kunnen negeren, zeker niet wanneer het om gegronde bezwaren gaat. Natuurlijk hoop je dat mensen tijdig komen met eventueel belastende informatie. Maar als ze het pas op het laatste moment doen (bijvoorbeeld omdat de predikant zich alsnog via een publicatie als onbetrouwbaar heeft doen kennen), kan dat geen reden zijn om het bezwaar af te wijzen.

B5 opleiding voor predikanten

Omdat de kerken hechten aan betrouwbare verkondiging van Gods Woord, willen ze een betrouwbare theologische opleiding voor haar predikanten. Dat principe is door de eeuwen heen toegepast in kerken wereldwijd, ook al kon de concrete invulling verschillend zijn.

Dat verschil was er tot voor kort bijvoorbeeld tussen GKv en NGK. De GKv behielden na de breuk de TU in Kampen. De NGK waren vanwege hun beperkte omvang niet in staat om een eigen universitaire opleiding te organiseren. Na een periode van diversiteit kozen zij voor aansluiting bij de TU Apeldoorn van de CGK, wel aangevuld met een eigen opleiding, de NGP. Toen de CGK in 2017 echter het samengaan van TUK, TUA en NGP afwezen, en GKv en NGK elkaar inmiddels hadden gevonden, gingen TUK en NGP al spoedig samen en werd de relatie met de TUA afgebouwd.

Het is onbekend hoe een en ander zich verder zal ontwikkelen. De hoge eisen van de overheid, de beperkte financiering door diezelfde overheid, het teruglopend ledental van de kerken, de afnemende betrokkenheid van kerkleden bij het kerkverband en de gezamenlijke opleiding, de inmiddels toegenomen spanningen binnen de CGK, de uitbouw van de theologische opleiding door verwante instellingen voor hoger onderwijs, het zijn allemaal factoren die kunnen leiden tot een drastische koerswijziging. Toch blijft dan het principe van de eigen academische theologische opleiding staan. Al dan niet in samenwerking met andere instanties.

Het belang van de eigen opleiding komt ook hierin uit dat iemand die een andere opleiding heeft gevolgd, niet zomaar beroepbaar kan worden gesteld in de kerken.

Uiteraard zijn er situaties denkbaar waarin dit alsnog mogelijk is. Voor deze *bijzondere gevallen* is maatwerk nodig. De landelijke regeling zal daarvoor de kaders moeten bieden.

Het AKS heeft in art. 5.4 een afzonderlijke bepaling over personen “met bijzondere gaven”. Het is de opvolger van het oude ‘art. 8 KO’ dat voor personen met “singuliere gaven” voorzag in beroepbaarstelling zonder theologische opleiding. Dit concept houdt het echter bij een verwijzing naar de landelijke regeling. ‘Bijzondere gaven’ is immers een open omschrijving. Wat valt daar wel of niet onder? Ook zij die de gewone theologische opleiding volgen, hebben daartoe gaven ontvangen. Bovendien kan ook iemand die toch wel uitzonderlijk begaafd is, nog steeds profijt hebben van een theologische opleiding. Het is daarom beter om in de landelijke regeling een onderzoek te voorzien naar die gaven en op grond van dat onderzoek eventueel een aangepast opleidingsprogramma te laten vaststellen.

B5.3 biedt de studenten *zo nodig* financiële steun. Als regel zal men gebruik kunnen maken van de regelingen die de rijksoverheid aanbiedt. Maar in sommige gevallen, met name als het gaat om personen die eerder een andere opleiding hebben afgerond, is aanvullende ondersteuning noodzakelijk.

B6 levensonderhoud predikant

Er is veel te doen geweest over de rechtspositie van de predikant. Vooral wanneer een conflict tussen kerkenraad en predikant voor de burgerlijke rechter werd gebracht, was een cruciale vraag steeds hoe de verhouding is tussen die beiden. Is er sprake van een arbeidsrelatie, met de daarbij behorende rechten en plichten? Het is meermalen voorgekomen dat (de advocaat van) de predikant stelde dat daar zeker sprake van is, terwijl (de advocaat van) de kerkenraad dit ontkende.

Twee aspecten zijn voor zo'n arbeidsrelatie van belang: er wordt tegen beloning arbeid verricht en er is sprake van een gezagsrelatie tussen opdrachtgever en betrokkene.

Bij een predikant is het eerste aspect zeker aanwezig: hij verricht arbeid en ontvangt beloning. Wat echter ontbreekt is een gezagsrelatie tussen kerkenraad en predikant.

Om dat beter te laten uitkomen is B7.2 uit de versie 2019 nu verwerkt in B14.3. Het voordeel daarvan is dat zo duidelijk wordt dat het toezicht van de ouderlingen op de predikant niet anders van karakter is dan het toezicht van de ouderlingen op elkaar. De maatregelen die de kerkenraad kan nemen tegen een predikant (schorsing, afzetting) kan de kerkenraad evenzo toepassen op elke ouderling. Predikant en ouderling maken bovendien beiden deel uit van die kerkenraad (B2.1).

Maakt een predikant in bijzondere situaties geen deel (meer) uit van de kerkenraad, dan zal de kerkorde hem nog wel steeds onder toezicht plaatsen van die (of een andere) kerkenraad: B7.3, B9.4, B12.5. Hij verricht voor die kerkenraad echter geen arbeid (meer); de schijn van een gezagsrelatie wordt dus ook dan niet gewekt.

B7.1 uit de versie van 2019 is verder vervallen: de tweede zin is vervat in B1.2, de eerste zin blijkt zonder nadere invulling krachteloos.

Wat voor B6.1 nog resteert is de 'beloning': het levensonderhoud van de predikant.

Verantwoordelijk daarvoor is de kerkenraad. Maar de kerkenraad heeft beperkte speelruimte: hij dient zich te houden aan de landelijke regeling. Concreet is dat de tabel van het SKW, bij de NGK tot dusver de WAP-richtlijn.

B6.2 is behoedzaam geformuleerd, omdat de systematiek bij de GKv anders is dan bij de NGK. De NGK hebben hun predikanten aangemeld bij een pensioenfonds: het PFZW. De GKv hebben zich in een 'parallelkerkverband' verenigd in de VSE, die een eigen fonds beheert met eigensoortige regelingen. Het is nog de vraag hoe die beide systemen tot elkaar kunnen worden gebracht.

Daarom beperkt B6.2 zich tot het formuleren van het principe: de kerkenraad is verantwoordelijk voor een voorziening op dit gebied.

Het artikel laat zich verder ook niet uit over de betaling van wachtgeld bij losmaking, of financiële tegemoetkoming bij ontheffing of zelfs afzetting. In al die gevallen is maatwerk nodig; de landelijke regeling kan daarvoor criteria aanreiken.

B7 predikant met een bijzondere taak

Niet elke predikant wordt (of blijft) 'gemeentepredikant'. Sommigen worden ingezet bij een missionair project, anderen worden benoemd tot theologisch docent, nog weer een ander is werkzaam als dovenpredikant.

Daarbij is het ook mogelijk om een taak te aanvaarden waarbij men in dienst komt van andere instellingen, zoals justitie of een zorginstelling.

De vraag daarbij is soms of het werk wat hij doet nog wel predikantenwerk kan worden genoemd. Heeft hij in feite niet gewoon ander werk gezocht? Een landelijke commissie moet dat beoordelen. Daarbij kijken ze tegelijk naar de regeling van zijn rechtspositie: welke kerkenraad houdt toezicht op zijn ambtelijk functioneren, wie is nu en later verantwoordelijk voor zijn levensonderhoud?

In B8.3 van de versie 2019 stond dat een predikant in zo'n geval verbonden moet zijn aan een plaatselijke kerk. Het nieuwe concept spreekt in B7.3 over een *kerkenraad*. Want daar gaat het uiteindelijk om: er moet een kerkenraad die toezicht houdt op zijn ambtsvervulling en die zo nodig gerechtigd is om voor hem op te komen of maatregelen tegen hem te treffen. De verbinding met de kerk als geheel, dus ook als verbinding met de gemeente, is eveneens waardevol maar hoeft niet kerkordelijk te worden geregeld. Daarnaast geeft deze omschrijving ruimte voor maatwerk: wanneer een predikant vanwege zijn nieuwe werkring de voorkeur geeft aan toezicht door een andere kerkenraad dan die waaraan hij tot dusver verbonden was, hoeft er niet perse een nieuw beroep op de wijze van B4 te worden uitgebracht.

B8 bijzondere preekbevoegdheid

Wanneer de kerken sterk investeren in de opleiding en het levensonderhoud van hun predikanten, is het logisch om hen voor de concrete verkondiging van Gods Woord en de bediening van de sacramenten niet te passeren, maar deze juist aan hen op te dragen.

Het is echter niet zo dat predikanten het alleenrecht hebben op het Woord en de sacramenten. Beide zijn eigendom van Christus en toevertrouwd aan de kerk. Omdat de kerk er zorgvuldig mee omgaat heeft ze speciaal hiervoor predikanten aangesteld. Maar wanneer er een tekort aan predikanten zou zijn, mag de consequentie niet zijn dat de verkondiging van het Woord of de bediening van de sacramenten stil komt te liggen.

B8.1 geeft ruimte om ook anderen *preekbevoegdheid* te verlenen. Het kan gaan om personen die wel de theologische studie hebben gevolgd, maar om enige reden niet tot predikant zijn geroepen. Of het kan gaan om kerkelijk werkers die dankzij hun bekendheid in de gemeente en ondersteund met een voor hen passende opleiding een waardevolle aanvulling kunnen zijn op de predikant, of in bepaalde situaties zelfs dienst kunnen doen in plaats van een predikant. Een landelijke regeling kan de criteria vastleggen.

Sommigen pleiten ervoor om bij bijzondere preekbevoegdheid niet te spreken over 'verkondiging van Gods Woord' maar 'het spreken van een stichtelijk woord'.

Inderdaad is het de bedoeling dat dit spreken de gemeente zal 'stichten' (in deze betekenis trouwens een archaïsme, 'gemeentestichting' betekent tegenwoordig het starten van een nieuwe gemeente), maar dat kan alleen wanneer de preekbevoegde zich houdt aan het Woord van God. Iets anders mag hij niet verkondigen. Daar ging het immers om: ook als er geen predikant beschikbaar is, moet de verkondiging van Gods Woord doorgaan. Laten we het dan ook zo blijven noemen.

B8.2 past het toe op de sacramenten, in een specifieke situatie. Wanneer voor een missionair project een kerkelijk werker is aangetrokken om structureel het Woord van God te verkondigen, geeft het een verkeerd signaal wanneer voor de bediening van de doop speciaal een predikant moet worden 'ingevlogen'. De sacramenten bezegelen immers het Woord; laat degene die dat Woord mocht brengen ook het zegel erbij kunnen voegen.

Tegelijk is het niet de bedoeling dat een kerkelijk werker zichzelf die vrijheid geeft. Het is de kerkenraad die hem die bevoegdheid moet verlenen.

Deze bepaling stond nog niet in de versie 2019, in afwachting van besluitvorming op de GS van de GKv. Inmiddels liggen daar voorstellen die aansluiten bij wat het AKS ter zake bepaalt (art. 16.2). Het nieuwe concept gaat in deze overeenstemming mee.

Ondertussen blijft het mogelijk dat een kerkenraad iemand laat voorgaan die geen predikant is en evenmin preekbevoegd. Dat wil zeggen: de kerkorde verhindert het niet. In het verleden was dat anders: met name art. 3 van de DKO was bedoeld om paal en perk te stellen aan het verschijnsel van 'wildpredikers', later 'oefenaars'.

Nieuwe versies van de kerkorde, zoals ook de KO2014 en het AKS, laten op dit punt meer ruimte (al wordt die in de generale regeling van de GKv wel weer ingeperkt). Toch blijft het achterliggende principe van belang: geef maximale ruimte aan Woord en sacramenten en leg ze dus in handen van mensen die deze middelen bekwaam en betrouwbaar kunnen bedienen.

Wanneer een kerkenraad in een voorkomend geval iemand anders laat voorgaan, moet het eventuele bezwaar daarom niet zijn dat de predikant is gepasseerd maar dat aan het Woord wordt tekortgedaan, bijvoorbeeld omdat degene aan wie het was toevertrouwd de gemeente slechts in verwarring achterliet. Hierbij is verder te verwijzen naar B14.3: de ouderlingen hebben de taak om erop toe te zien dat het Woord en de sacramenten naar Gods bedoeling worden bediend. Het kerkverband helpt hen daarbij door predikanten op te leiden en betrouwbare personen preekbevoegdheid te verlenen. Wil de kerkenraad ook anderen aan het Woord laten, de kerkorde zal het niet verbieden; wel wijst zij de kerkenraad op haar verantwoordelijkheid tegenover de Heer van de kerk die zorg heeft voor zijn gemeente.

B9 emeritaat

In B6 is al gesproken over het levensonderhoud voor een predikant. Daar is ook al gezegd (B6.2) dat de verantwoordelijkheid van de kerkenraad voor dit levensonderhoud zich ook uitstrekt tot de periode na de actieve ambtsdienst van de predikant.

Hier in B9 gaat het over de kerkelijke positie van de emeritus en over de criteria voor emeritaat.

Ondertussen zijn beide aspecten niet los van elkaar verkrijgbaar. *De daartoe ingestelde landelijke commissie en de regionale vergadering* zullen pas instemmen met emeritering wanneer ook het levensonderhoud is gegarandeerd.

Vandaar bijvoorbeeld in B9.1 de vermelding van *de daarvoor in de samenleving gangbare leeftijd*. Nu in de samenleving de AOW-gerechtigde leeftijd van 65 wordt opgetrokken naar (voorlopig) 67 jaar, kunnen de kerken moeilijk anders doen dan hun predikanten tot die tijd in actieve dienst laten. Zouden ze dat niet doen, dan ontstaan er financiële problemen.

Wel is het onder bijzondere omstandigheden mogelijk dat een predikant wordt geëmeriteerd nog voordat hij AOW ontvangt. Maar ook dan is er overeenstemming met wat in de samenleving gangbaar is, bijvoorbeeld vanwege een bepaald aantal dienstjaren. De formulering laat aldus ruimte om in een landelijke regeling hiervoor precisering te geven.

In B9.2 is weer het onderscheid tussen 'taak' en 'bevoegdheid' van belang; vergelijk al eerder B1.2 en B3.2, en hierna B12.3. De taak van de emeritus-predikant vervalst: hij 'hoeft' niets meer. Ook maakt hij geen deel meer uit van de kerkenraad. Maar hij 'mag' nog veel doen, wanneer zijn eigen kerkenraad of een andere hem daartoe uitnodigt.

Het *toezicht op de ambtsdienst* als genoemd in B9.4 moet niet worden verward met het toezicht dat een kerkenraad houdt op alle gemeenteleden. Het is het verschil tussen B14.2 en B14.3 (zie ook aldaar). Stel dat de predikant na zijn emeritaat verhuist naar een andere kerkelijke gemeente. Dan zal de kerkenraad van zijn nieuwe woonplaats toezicht houden op zijn christelijk leven, maar de kerkenraad van zijn laatste standplaats als actief predikant behoudt het toezicht op de uitoefening van zijn ambtelijke bevoegdheid. Het is ook alleen deze kerkenraad die hem zijn bevoegdheid kan ontnemen wanneer hij zich onbetrouwbaar gedraagt.

Wel is het denkbaar dat de drie betrokken partijen (de emeritus-predikant, de kerkenraad waar hij heeft gediend en de kerkenraad in zijn nieuwe woonplaats) samen tot de conclusie komen dat ook het toezicht op de ambtsdienst van de emeritus-predikant beter kan worden opgedragen aan de kerkenraad in zijn nieuwe woonplaats. Dat is met name het geval wanneer de emeritus-predikant in en rond zijn nieuwe woonplaats volop zijn bevoegdheid inzet en de kerkenraad die hij voorheen diende daar nauwelijks zicht op heeft, bijvoorbeeld door de lange afstand. In dat geval wordt de emeritus-predikant aan die andere

kerkenraad verbonden, op de wijze zoals ook bij B7.3 is beschreven: geen beroep volgens B3, wel een formele overdracht.

B10 ontheffing predikant

In het AKS heet dit “ontslag op eigen verzoek” (art. 10.1). Deze term heeft als nadeel dat ze een arbeidsrelatie lijkt te veronderstellen. Daarvan is bij de predikant echter geen sprake. De term *ontheffing* komt overeen met wat een ouderling of diaken kan vragen (B17).

Daarmee lijkt ontheffing op emeritering: de predikant wordt eervol ontheven van zijn taak. Het verschil met emeritering is dat de predikant bij ontheffing ook zijn *bevoegdheid* verliest. Wel kan hij vervolgens bijzondere preekbevoegdheid aanvragen (B8.1), maar dient zich dan ook te onderwerpen aan de eventuele beperkingen die daarbij horen. Zo is B8.2 niet automatisch op hem van toepassing.

In de KO2014 heeft ‘ontheffing’ een ongunstiger klank. Daar kan een predikant namelijk ook ongevraagd worden ontheven uit zijn ambt (KO2014 art. B20.1 en B20.2).

In het nieuwe concept wordt de ontheffing gereserveerd voor de situatie waarin de predikant er zelf om vraagt.

De situatie van ambtsbeëindiging omdat een losgemaakte predikant geen nieuw beroep kreeg (KO2014 art. B20.1, versie 2019 art. B12.1), wordt beschreven in het artikel dat handelt over losmaking: B12.

B11 op non-actief stelling predikant

Bij *op non-actief stelling* is er geen grond voor een schorsing, maar vindt de kerkenraad toch dat de predikant voorlopig niet kan functioneren.

Een kerkenraad mag daar niet lichtvaardig toe besluiten; er moet wel *dringende noodzaak* zijn. Wat daaronder is te verstaan, valt niet concreet te omschrijven; elke situatie is weer anders.

Wel rechtvaardigt dit gebrek aan heldere criteria de inschakeling van *de door de regionale vergadering aangewezen naburige kerkenraad*.

In de meeste artikelen van de kerkorde is het *de regionale vergadering* die goedkeuring moet verlenen. Maar in spoedeisende situaties kan het te lang duren voordat die bijeengeroepen kan worden. Dus wijst de regionale vergadering elke kerk een naburige kerk toe: die kerkenraad is vaak wel op korte termijn beschikbaar.

De kerkenraad mag dus niet zelf een naburige kerkenraad uitkiezen. Want juist in zo’n spannende situatie is onpartijdigheid van die naburige kerkenraad van groot belang voor de rechtszekerheid van de betrokken predikant.

Ook in geval van schorsing wordt de naburige kerkenraad om goedkeuring gevraagd. Dat heeft in ieder geval als voordeel dat het gezamenlijk beraad van beide kerkenraden eventueel ook helderheid kan geven over de vraag welk van beide middelen in de gegeven omstandigheden van toepassing is.

Zodra een kerkenraad uitspreekt dat hij wil overgaan tot op non-actief stelling, kan de predikant eigenlijk al niet meer functioneren. De goedkeuring van de naburige kerkenraad zal dus feitelijk altijd pas achteraf worden gegeven. Dat is in het nieuwe concept nu ook zo verwoord.

Wanneer de naburige kerkenraad de goedkeuring weigert, zijn er twee mogelijkheden:

- a. De kerkenraad die zijn predikant op non-actief wilde stellen wordt door de naburige kerkenraad overtuigd dat dit toch niet nodig is. Kerkenraad en predikant kunnen weer samen verder.
- b. De kerkenraad wordt niet overtuigd en wil de op non-actief stelling toch doorzetten. Hij kan dan in beroep gaan tegen het afwijzende besluit van de naburige kerkenraad (F4.2).

B12 losmaking predikant

In het AKS heet dit “ontslag om gewichtige redenen” (art. 10.2). Evenals bij op non-actief stelling is er geen grond voor schorsing. Maar anders dan bij op non-actief stelling is er geen perspectief op verbetering waardoor de predikant zijn werk weer zou kunnen hervatten.

Daarnaast is losmaking ook van toepassing wanneer de predikant slechts voor bepaalde tijd is beroepen (vergelijk B4.4).

In een dergelijke situatie geldt evengoed B12.4: de landelijke commissie en de regionale vergadering kijken mee. Zij zullen (nogmaals) nagaan wat de beroepsbrief hierover bepaalde en toezien op een correcte afvloeiingsregeling.

Gaat het om een situatie als bedoeld in B12.1, dan zullen beide instanties vooral nagaan of de relatie tussen kerk en predikant inderdaad onherstelbaar is beschadigd.

Wordt de predikant losgemaakt van de plaatselijke kerk, van de kerkenraad, of van de gemeente?

AKS art. 10.2 en KO2014 art. B19 spreken over losmaking van de gemeente. Zeker in de KO2014 is de reden daarvoor dat de predikant wel onder toezicht blijft van de kerkenraad. Effectief is dus alleen scheiding van de gemeente: de predikant mag haar niet meer dienen.

Toch ligt de oorzaak van de losmaking meestal niet in een verstoorde relatie tussen de predikant en de gemeente maar tussen de predikant en de kerkenraad. In dat geval is het niet raadzaam om het toezicht op de predikant ook na losmaking te laten bij de kerkenraad. Daarom bepaalt B12.5 dat de classis voor dat toezicht nu een (andere) kerkenraad aanwijst. Wel laat de formulering de mogelijkheid open dat het toezicht toch blijft bij de oorspronkelijke kerkenraad. Met name in een situatie als bedoeld in B12.2 kan dat goed mogelijk zijn.

Al met al wordt de predikant in de meeste gevallen dus ook losgemaakt van de kerkenraad, en niet alleen van de gemeente. Vandaar dat B12.1 spreekt over losmaking *van de plaatselijke kerk*.

Losmaking luidt een tijdelijke situatie in. Hoe gaat het verder?

In B12.6 worden twee mogelijkheden genoemd. De eerste is dat de landelijke commissie oordeelt dat de betrokken predikant ook in een andere kerk niet zal kunnen functioneren. In dat geval eindigt het ambt van de predikant.

De voorkeur gaat uiteraard uit naar de tweede mogelijkheid: dat de landelijke commissie geen verhindering ziet voor het functioneren van de predikant in een andere kerk. In dat geval krijgt de predikant respijt, totdat hij inderdaad door een andere kerk wordt beroepen.

Blijft dat beroep echter uit, dan zit er niets anders op dan ook in deze situatie zijn ambt voor beëindigd te verklaren.

Het is *de toezichthoudende kerkenraad* die deze verklaring uitspreekt. Wanneer de landelijke commissie direct al oordeelde dat de predikant niet verder kon, zal dit de oorspronkelijke kerkenraad zijn; de regionale vergadering heeft immers nog geen andere aan kunnen wijzen. Is het echter aan het eind van de termijn die de predikant heeft gekregen om een nieuw beroep te ontvangen, dan zal de verklaring komen van de kerkenraad die door de regionale vergadering is aangewezen.

Gebruikelijk is dat de termijn zeker twee jaar omvat. Omdat er bijzondere omstandigheden kunnen zijn die een langere termijn rechtvaardigen, legt B12.6 de beslissing daarover neer bij de regionale vergadering.

Een langere termijn is bijvoorbeeld van toepassing wanneer de losgemaakte predikant gelegenheid krijgt om tijdelijk in een andere kerk dienst te doen. De termijn van beroepbaarheid kan dan worden gesteld tot enige tijd na afloop van dat dienstverband. Ook wanneer de predikant door alle spanningen een tijdlang niet in staat is om goed te functioneren, is het raadzaam om de termijn daarop aan te passen.

B13 schorsing en afzetting predikant

Een predikant die zich misgaat, wordt niet in alle gevallen geschorst. Het moet wel gaan om een *ernstige zonde*. Dat kan bijvoorbeeld een *openbare* zonde zijn: hij is betrapt op overspel of heeft zich schuldig gemaakt aan openbare dronkenschap.

B13.1 noemt verder de mogelijkheid dat hij *zijn ambt verwaarloost of misbruikt*. Meestal zal dat eerst nog leiden tot *ambtelijke waarschuwingen* vanuit zijn kerkenraad. Geeft hij daaraan geen gehoor dan is dat reden om hem te schorsen.

Speciaal noemt B13.1 nog het in strijd handelen *met het verbindingsformulier* (zie daarvoor A2.5).

Wanneer een predikant en van de Bijbel en belijdenis afwijkende leer verkondigt, zeker wanneer hij zich daarover niet wil verantwoorden naar de bevoegde kerkelijke vergaderingen, is dat reden om hem te schorsen.

Anders dan B11 (op non-actief stelling) en B12 (losmaking) is B13 geen 'kan-bepaling'. In B11 en B12 maakt de kerkenraad een afweging, een niet dwingende keus. Bij B13 is het veel meer dat de kerkenraad er niet aan kan ontkomen, hoezeer het hem ook spijt.

Voor de naburige kerkenraad: zie bij B11.2. Anders dan bij op non-actief stelling is voor schorsing niet pas achteraf maar al vooraf goedkeuring van die naburige kerkenraad nodig. Tot die tijd heeft het besluit van de kerkenraad om tot schorsing over te gaan wel hetzelfde effect als een op non-actief stelling: de predikant kan al niet meer functioneren.

De schorsing is tijdelijk. Bij een incidenteel gebeuren als bijvoorbeeld openbare dronkenschap kan het zijn dat het daar ook bij blijft.

Maar meestal biedt de schorsing slechts de tijd die nodig is om de zaak verder te onderzoeken en daarmee *afzetting* te onderbouwen. De kerkenraad krijgt daarbij de hulp van een landelijke commissie.

Om te voorkomen dat dit onderzoek voortijdig moet worden afgerond, geeft B13.4 de mogelijkheid van verlenging. Het is echter niet mogelijk om bij voorbaat al voor 8 maanden te schorsen; na de eerste vier maanden moet de zaak opnieuw worden bekeken en moet ook de naburige kerkenraad worden overtuigd dat verlenging zinvol is.

Het artikel laat zich niet uit over de vraag of een eenmaal afgezette predikant ooit opnieuw tot dit ambt geroepen kan worden. Het wordt dus in ieder geval niet onmogelijk gemaakt. Maar er worden ook geen onrealistische verwachtingen gewekt; terugkeer na afzetting is een zeldzaamheid. Niet omdat het theoretisch niet zou kunnen, maar omdat het in de praktijk meestal niet verstandig blijkt.

B14 ambt van ouderling

Dit artikel bevat drie kerntaken voor de ouderlingen.

B14.1 spreekt over het algemeen bestuur van de plaatselijke kerk. Dat wordt dan wel inhoudelijk toegespitst: het gaat om *de opbouw van de gemeente als lichaam van Christus*.

B14.2 vraagt van de ouderlingen dat zij aandacht geven aan elk lid van de gemeente afzonderlijk. Het belangrijkste middel daarvoor is het huisbezoek, en dan in letterlijke zin: wacht niet tot iemand naar je toe komt maar zoek de mensen op waar ze zijn.

In dat kader past ook de kerkelijke tucht, die in hoofdstuk D nader wordt omschreven.

De KO2014 heeft in art. B23.2 het voorschrift dat de ouderlingen “ten minste eenmaal per jaar” huisbezoek moeten afleggen. Het nieuwe concept houdt het bij *regelmatig*. De reden daarvoor is niet dat de WTK een bezoek van eens per twee jaar ook wel voldoende vindt; wel dat we als uitgangspunt hebben genomen dat we de kerken ruimte laten voor hun eigen invulling van het kerkelijk ambtswerk. Wel blijft ‘regelmaat’ van belang.

B14.3 draagt speciaal aan de ouderlingen op om toezicht te houden op de dienst van alle ambtsdragers. In het bijzonder geldt dat de ambtsdienst van de predikant: zijn werk kan van grote betekenis zijn voor de opbouw van de gemeente maar kan daaraan ook grote afbreuk doen.

Verder past hier ook bij het toezicht op andere werkers in de kerk: catecheten, vaste bezoekers, jeugdleiders, vertrouwenspersonen, een kerkelijk werker, enzovoort.

In andere artikelen wordt meermalen gezegd dat de *kerkenraad* toezicht houdt op de ambtsdienst van de predikant (B7.3, B9.4, B12.5). In die gevallen gaat het namelijk steeds over een predikant die zelf geen deel (meer) uitmaakt van de kerkenraad. B14.3 spreekt over de normale situatie, waarin de predikant dat wel doet, zodat het gaat om het toezicht *op elkaar*, waarin de ouderlingen een speciale taak hebben. In alle gevallen is het overigens alleen de kerkenraad (wel in bepaalde samenstelling, B2.2) die kan besluiten tot eventuele maatregelen; de ouderlingen als ‘losse’ ambtsdragers hebben daartoe geen bevoegdheid (vergelijk immers B2.3).

B14 brengt in rekening dat de concrete invulling van de verantwoordelijkheden van de ouderling van plaats tot plaats behoorlijk kan verschillen. Sommige kerken maken bijvoorbeeld onderscheid tussen ‘bestuurlijke’ ouderlingen (speciaal gericht op de taak genoemd in B14.1) en ‘pastorale’ ouderlingen (speciaal gericht op B14.2). Andere kerken hebben een beperkt aantal ‘coachende’ ouderlingen met daaromheen een groter aantal pastorale werkers.

Verder kunnen de ouderlingen hulp krijgen van een betaalde kracht die daartoe speciaal is aangesteld: de kerkelijk werker. Zie daarover ook B20.

B14.4 uit de versie 2019 is verplaatst naar B19.

B15 ambt van diaken

Ook dit artikel is teruggebracht tot het benoemen van enkele kerntaken.

B15.1 is net als B14.1 gericht op de gemeente als geheel. Laat dat een ‘diaconale’ gemeente zijn, niet alleen intern maar ook naar buiten toe. Het gaat om “het diaconaal-missionaire karakter van het gemeente-zijn”, zoals het deputaatschap diaconale zaken het omschrijft.

B15.2 vraagt net als B14.2 om aandacht voor de gemeenteleden afzonderlijk. Wie op enigerlei wijze moeite ervaart, mag een beroep doen op de diakenen. In voorkomende gevallen kunnen zij financiële of andere praktische hulp regelen. Daarin behoren zij zich te profileren als dienaren van Christus: met woord en daad bieden zij gepaste troost.

Financiële hulp vraagt om financiële middelen. Omdat de gemeente deze opbrengt, heeft de gemeente ook recht op verantwoording over de wijze waarop deze zijn besteed.
De verantwoording aan de kerkenraad heeft daarnaast nog als element dat er controle wordt gedaan op eventueel misbruik of verduistering van gelden.

B15.5 uit de versie 2019 is verplaatst naar B19.

B16 roeping van ouderlingen en diakenen

B16.1 is vrijwel gelijk aan B4.1 (roeping van een predikant).
De *medewerking van de gemeente* komt vooral uit in de voordracht van geschikte kandidaten. De wijze waarop dit gebeurt kan worden bepaald in de plaatselijke regelingen.

B16.2 in de versie 2019 gaf een opsomming van eventuele begrenzingsen. Een kerkenraad kan bijvoorbeeld in de plaatselijke regeling vastleggen dat vrouwen niet mogen dienen als ambtsdrager, of dat twee broers niet tegelijk kunnen dienen in hetzelfde ambt.
Die opsomming is in het nieuwe concept achterwege gelaten, omdat het een beperking zou inhouden tot de genoemde voorbeelden. B16.2 laat het nu bij de algemene mogelijkheid om in de plaatselijke regeling *nadere bepalingen* te stellen.

Zowel de KO2014 (art. B25.4) als het AKS (art. 4) geven de voorkeur aan verkiezing van ouderlingen en diakenen door de gemeente vanuit zo mogelijk een dubbel aantal kandidaten.
B16.3 in de versie 2019 gaf de indruk alsof die voorkeur werd losgelaten. Dat was echter niet de bedoeling. De laatste woorden ('of maakt zelf een keus') zijn daarom in het nieuwe concept weggelaten. Wat blijft is de realiteit dat er vaak onvoldoende kandidaten zijn om een dubbel getal ter verkiezing voor te kunnen stellen. Vandaar dat B16.3 geformuleerd blijft als uitdaging: maak de kerkenraad blij met meer kandidaten dan benodigd! Dan kan er tenminste gekozen worden.

Een enkele kerk pleit voor de praktijk om ook een stemming te houden wanneer er evenveel kandidaten blijken te zijn als benodigd. De WTK is daar geen voorstander van: het lijkt ons onjuist wanneer de gemeente iemand die uit haar eigen midden is voorgedragen en door de kerkenraad geschikt is bevonden alsnog kan 'wegstemmen', of tenminste het vertrouwen in de nieuwe ambtsdrager kan ondergraven door een ongunstige stemverhouding. In dit stadium passen alleen gegronde bezwaren (B16.5, vergelijk F3.3), geen ongegronde afwijzing.

B16.4 correspondeert met B4.4: een predikant wordt geroepen voor onbepaalde tijd, ouderlingen en diakenen voor een bepaald aantal jaren. Zo blijft er wisselwerking tussen kerkenraad en gemeente.

B17 ontheffing ouderling of diaken

Er zijn twee situaties waarin ontheffing gevraagd kan worden: het moment waarop de kerkenraad (zo mogelijk na de verkiezing door de gemeente) de roeping tot ouderling of diaken uitbrengt op betrokkene, en vervolgens op enig moment tussen bevestiging en aftreden.

De criteria, het effect en de consequenties zijn in beide gevallen dezelfde. Tenzij de kerkenraad meent dat de aanvraag lichtvaardig is gedaan, verleent hij de ontheffing, doet daarvan mededeling aan de gemeente en zal de mogelijkheden bezien om een ander in plaats van betrokkene te roepen.

B18 schorsing en afzetting ouderling of diaken

Dit artikel komt grotendeels overeen met B13: over schorsing en afzetting van een predikant.

Er zijn echter enkele verschillen.

Zo wordt in B18.1, anders dan in de versie 2019, het verbindingsformulier niet genoemd. Dit sluit aan op het onderscheid dat dit nieuwe concept heeft gemaakt in A2.4 en A2.5.

De overgebleven termen in B18.1 geven nog steeds voldoende houvast om bij brutale afwijking van de goede leer over te kunnen gaan tot schorsing.

Een ander verschil met B13 is dat de kerkenraad niet verplicht is om een landelijke commissie in te schakelen voor afzetting van een ouderling of diaken. Bij de afzetting van een predikant is dat wel noodzakelijk, omdat de materie complexer is en de consequenties ingrijpender. Bij de afzetting van een ouderling of diaken volstaat de betrokkenheid van de naburige kerkenraad en de regionale vergadering. Uiteraard kunnen alle partijen desgewenst zelf wel externe hulp inroepen.

In sommige reacties wordt gevraagd om een artikel over op non-actief stelling van ouderlingen en diakenen. De WTK is er nog niet van overtuigd dat dit nodig is. Wanneer de kerkenraad een ouderling wil verbieden om in de gemeente op bezoek te gaan of om de vergaderingen van de kerkenraad bij te wonen, moeten er toch wel zulke zware redenen zijn dat er ook voldoende grond is voor schorsing. Een andere zaak is dat het soms verstandig kan zijn om een ouderling tijdelijk 'uit de wind te houden'. Dat vraagt vooral om goed overleg met betrokkene: het is eerder iets dat hem wordt aangeboden dan dat het hem wordt opgelegd. Er hoeft daarom ook geen naburige kerkenraad voor ingeschakeld te worden.

B19 vervanging

Bij B2 bleek al dat dit concept de plaatselijke kerken de ruimte laat om hun ambtelijke organisatie naar eigen voorkeur in te vullen. B19 gaat daarop door: is het ook mogelijk om bepaalde ambten niet in te vullen? Omstandigheden kunnen daartoe dwingen, maar het kan ook een beleidskeuze zijn. Per ambt is het antwoord verschillend.

Wat de predikant betreft, is het zeker in kleine kerken niet ongebruikelijk dat zijn plaats vacant blijft. Dat hoeft geen probleem te zijn als de verkondiging van Gods Woord en de bediening van de sacramenten maar wel doorgang vindt! De kerkenraad is daarvoor verantwoordelijk.

Ook zegt B19.1 dat het niet goed is wanneer de kerkenraad in zo'n geval slechts naar de eigen gelederen kijkt. Zeker in een kleine kerk is dat ongezond. Nodig andere predikanten uit, of iemand die bijzondere preekbevoegdheid heeft.

Wat de diakenen betreft: er zijn kerken waar het werk van ouderlingen en diakenen zo verstrengeld is, dat er nog nauwelijks onderscheid bestaat. En in nieuw gestichte gemeentes begint men vaak met een

overzichtelijk 'leiderschapsteam'. In beide situaties is het denkbaar dat er alleen ouderlingen worden geroepen, geen diakenen.

Weer geldt dat dit geen probleem hoeft te zijn als het diaconale werk maar wel doorgang vindt. De ouderlingen zullen dat er dan bij moeten nemen.

B19.3 tot slot maakt duidelijk dat een kerk toch minstens twee ouderlingen nodig heeft om zelfstandig te kunnen functioneren.

Terecht wordt in sommige reacties gesteld dat een kerkenraad toch tenminste uit drie personen moet bestaan. Zijn er slechts twee ouderlingen over, laat dan een diaken voluit mee functioneren (vergelijk KO2014 art. B33.3). Maar wat B19.3 vastlegt, is de plicht van een eventueel als enige overgebleven ouderling om het uit handen te geven aan de regionale vergadering, en het recht van de regionale vergadering om in te grijpen wanneer een kerk dreigt 'in te zakken' omdat er vrijwel geen ambtsdragers meer zijn. Zolang er nog twee ouderlingen over zijn, heeft de regionale vergadering dat recht niet; bij minder dan twee wel.

B20 kerkelijk werker

In veel reacties klonk de klacht dat de kerkorde zo weinig zegt over kerkelijk werkers, zeker in vergelijking tot alles wat er geregeld is rond de predikant.

Voor een deel is dat te verklaren doordat een KW-er, anders dan een predikant, een 'normale' arbeidsrelatie heeft. De kerk is zijn werkgever. Kerk en KW-er hebben zich dus te houden aan wat de sociale wetgeving van de burgerlijke overheid daartoe voorschrijft. De kerkorde hoeft dat niet meer te regelen.

Maar wat ook meespeelt is dat het verschijnsel 'KW-er' buiten de kerkorde om is ontstaan. Kerken en KW-ers maakten hun eigen afspraken. Dat voelde eerst ook wel goed: geen landelijke bemoeienis! Steeds meer echter wordt met name door de KW-ers het ontbreken van een goede kerkelijke inbedding als gemis ervaren. Zij verlangen naar meer erkenning en rechtszekerheid. Laat er toch tenminste een eigen kerkorde-artikel aan worden gewijd! Het nieuwe concept voorziet daar nu in.

Ook de wens om art. B31.3 uit de KO2014 over te nemen is gehonoreerd: B20.2. Verder is de mogelijkheid om een KW-er in te zetten eveneens genoemd in B14.4.

Preekbevoegdheid voor KW-ers is geen vanzelfsprekendheid maar een afzonderlijk punt. In de versie 2019 stonden ze nog bij elkaar; in het nieuwe concept zijn ze ontkoppeld. Zie daarvoor B8.

Zeker wanneer een KW-er ook bevoegdheid ontvangt om de sacramenten te bedienen (B8.2) rijst wel de vraag wat nog het verschil is tussen deze KW-er en een predikant. In de praktijk doen beiden vrijwel hetzelfde werk. Maar de een heet ambtsdrager, de ander niet. Is dat verschil vol te houden?

De WTK heeft kort overwogen of het nieuwe concept hiervoor al iets over zou kunnen zeggen. Er blijkt echter zoveel aan vast te zitten dat we ons er schielijk van hebben teruggetrokken. Dit is weer zo'n onderwerp om na de eenwording aan te pakken, niet nu.

B21 integer handelen

De trouw aan de kerkelijke belijdenis is in het nieuwe concept naar voren gehaald: A2.

Zo bleef voor dit artikel alleen de integriteit van de ambtsdragers en andere werkers in de kerk over.

De gedragscodes waar in B21.1 op doelt, moeten evenals de landelijke regelingen nog worden vastgesteld. Sommige zijn al wel in omloop, maar hebben nog geen verbindende status. B21.1 wil daarin alsnog voorzien.

In de gedragscodes zal ook aandacht moeten zijn voor ‘geheimhouding’. Het komt daar beter tot zijn recht dan in de kerkorde. Het is immers een onderwerp dat vraagt om een genuanceerde behandeling.

In de reacties werd aandacht gevraagd voor het gevaar van machtsmisbruik. Het is echter niet duidelijk wat de kerkorde daartegen zou kunnen doen, anders dan wat al in B21.1 staat.

Een meldpunt zoals er bestaat bij seksueel misbruik, is er in gevallen van machtsmisbruik nog niet. Het is aan de kerken of dat alsnog zou moeten gebeuren, waarbij ook helder moet zijn hoe zo’n meldpunt vruchtbaar kan werken.

Overigens wordt ook het meldpunt seksueel misbruik niet genoemd in dit concept; alleen de klachtencommissie.

Ook is gevraagd of kerken niet een VOG zouden moeten verplichten voor al hun werkers. Uiteraard is er geen bezwaar tegen wanneer kerkenraden daartoe besluiten, maar het voert te ver om het in de kerkorde aan alle kerken voor te schrijven. Het is een middel dat de overheid aanreikt, maar dat slechts beperkt hulp biedt. Laten de kerken zich vooral toeleggen op de eigen middelen: het onderling toezicht, met de openheid die past bij christenen die van genade leven en dus eerlijk kunnen zijn over hun eigen zwakheid.

C. DE GEMEENTE

Het hart van de kerk klopt daar waar mensen samen zijn in de naam van Jezus.

In dit lichaam van Christus heeft elk lid zijn eigen plek, om te ontvangen en om te geven.

Voel je mee verantwoordelijk!

C1 kerkdiensten

De *gemeente* is bij A1 omschreven als de plaatselijke verzameling van de gelovigen, de gemeenteleden. Dat zij een gemeenschap vormen, wordt vooral zichtbaar wanneer zij bijeenkomen in een kerkdienst.

C1.1 accentueert die zichtbaarheid: zichtbaar voor het publiek (*openbare kerkdiensten*) en voor God (de gemeente *verschijnt* voor Hem).

C1.1 noemt daarbij de offergaven die de gemeente God aanbiedt: *liederen, gebeden en gaven*.

C1.2 benoemt vervolgens wat de hoofdinhoud uitmaakt van deze kerkdiensten: luisteren naar *het Woord van God*. Van tijd tot tijd wordt dat bezegeld met *de sacramenten van doop en avondmaal*.

Daarmee is overigens niet gezegd dat een Vesper (waarin veelal niet geprekeerd wordt) geen kerkdienst zou mogen heten. Zoals ook niet elke kerkdienst bediening van de doop kent, zo hoeft ook niet perse elke dienst een preek te bevatten (soms is daar in een avondmaalsdienst ook weinig ruimte meer voor). Waar het hier om gaat is dat het Woord van God verkondigd moet worden, en dat juist de kerkdiensten daar volop ruimte voor bieden.

De versie 2019 had in C1.3 een afzonderlijke bepaling over onderling meeleven. Dat bleek toch wat onbestemd geformuleerd. Omdat bovendien in C1.1 de *gaven* zijn toegevoegd (HC zd. 38: de armen christelijke barmhartigheid bewijzen), was er onvoldoende reden om dit als afzonderlijke kernbepaling te laten staan.

De *kerkenraad* wordt pas in C1.3 genoemd. Sommige reacties willen ook bij C1 al benoemd zien dat de kerkenraad toezicht houdt op de kerkdiensten. Maar dat staat al in B14.1 en B14.3. Dat geeft de ruimte om C1.1 de gemeente te handhaven als subject: zij komt samen voor God. Vergelijk de spreekwijze in Handelingen 2: de apostelen zijn er de voortrekkers (vs. 14), maar aan het eind is het de gemeente die

(wel rond het woord van de apostelen, vs. 42) zelf samenkomt (vs.46). Het is haar eigen verlangen, gewerkt door de Geest.

In een aantal reacties wordt het niet noemen van de tweede dienst betreurd, en in samenhang daarmee de catechismuspreek.

Het is ook niet dat de WTK ze graag wil afschaffen. Wel zien we dat de AKS-bepaling dienaangaande (art. 18) niet meer functioneert. Bij de vaststelling van de KO2014 was het eveneens een discussiepunt; omdat het 'als regel' nog wel gebruikelijk was, zijn de tweede dienst (KO2014 art. C36.1) en daarmee de 'leerdienst' (KO2014 art. C37.3) toen blijven staan. Nog steeds is het in veel kerken een goede gewoonte.

Maar hun aantal is zo verminderd dat het niet meer als algemene regel kan worden beschouwd.

Dan geldt de vraag: moeten wij het om Gods wil van elkaar blijven eisen? Als dat niet het geval is, kunnen we het ook niet in de gezamenlijke kerkorde laten staan.

Wat overigens wel blijft staan is het meervoud *kerkdiensten*, zowel in C1.1 als in C1.2. We zitten niet vast aan die ene dienst! Het mogen er gerust meer zijn.

Het organiseren van kerkdiensten op andere dagen wordt in de vrijheid van de kerken gelaten. Dat geldt ook voor de *christelijke feestdagen*: wanneer een plaatselijke kerk het Kerstfeest op een andere wijze wil vieren dan met een kerkdienst, is dat haar keus.

Uiteraard mag dit niet betekenen dat de aandacht voor de grote 'heilsfeiten' verslapt. Als het goed is, komen ze regelmatig ter sprake in de verkondiging, meer dan alleen rond de speciale feestdag die ervoor op de kalender staat. Het Oude Testament schreef aan Israël zo'n kalender voor; het Nieuwe Testament doet dat bewust niet (Gal.4:10, Kol.2:16). Daarmee is het aanhouden van zo'n kalender nog niet verboden; wel is de grond voor een verplichting daarmee vervallen.

De DKO keurde "lijkpredikatiën" af (art. 65). Later werd dat zelfs tot een verbod op 'lijkpredikatieën of lijkdiensten'. Het AKS laat zich er niet over uit. De KO2014 wel, en dan in meer positieve zin (art. C49.5). In de versie 2019 was dat uitgewerkt tot een compleet artikel, C10.

Onhelder bleef echter of er bij een begrafenis een kerkdienst zou mogen zijn. Ook was de vraag of het nodig is om een speciaal artikel te wijden aan de kerkelijk zorg voor stervenden (waarom dan niet ook voor zieken en eenzamen?); er staat verder niets in wat anders niet gold.

Daarom blijft in het nieuwe concept dit artikel achterwege. Wat overblijft is de bepaling in C1.4: de kerkenraad is vrij om een kerkdienst te beleggen, eventueel dus ook bij een begrafenis. Zeker in een missionaire context kan dat waarde hebben: geconfronteerd met de dood verkondigt de kerk het Leven. Het oude verbod op 'lijkpreken' was daar dan ook niet tegen gericht. Het risico waar de DKO voor wilde waarschuwen was dat de overledene 'de hemel in wordt geprezen'. Welke vorm men ook kiest, altijd geldt dat niet de dode moet worden vereerd maar de God die ons in Christus van de dood heeft bevrijd.

C2 gemeenteleven

In de reacties werd meermalen genoemd dat de gemeente niet alleen samenkomt in kerkdiensten. Andere vormen, waarin men in kleinere kring bijeenkomt zodat er meer ruimte is voor interactie en onderlinge bemoediging, winnen steeds meer aan betekenis.

Weliswaar stond iets dergelijks al in een later artikel van de versie 2019 (C7.2), maar het zou wel wat prominenter genoemd mogen worden. Het belang is er groot genoeg voor.

Soortgelijke reacties waren er op C6 uit de versie 2019: de missionaire taak zou wel meer naar voren mogen. Het is eerder een 'kern'-taak dan een 'bijkomend' aspect.

De combinatie van beide in het nieuwe concept levert een artikel op over een levende gemeente die op diverse manieren het evangelie wil delen, toepassen en uitdragen.

Over het stichten van een nieuwe gemeente en over eventuele regionale samenwerking op missionair gebied, zie E5.

C3 leden van de gemeente

Het is belangrijk dat het lidmaatschap van de gemeente niet verschrompelt tot een administratieve aangelegenheid. Lid van de gemeente ben je door je verbondenheid met Christus. Dat wordt gemarkeerd door de doop, die al in de Bijbel telkens gepaard gaat met zondenbelijdenis en geloofsbelijdenis (Matt.3:6, Marc.16:16, Hand.2:38, 8:37, 10:47).

Dat is dan ook bepalend voor het lidmaatschap: de doop en de openbare geloofsbelijdenis.

Ondertussen kan de weg waarlangs iemand tot beide is gekomen nog wel verschillen. C3.2 had ook kunnen luiden: 'belijdende leden hebben openbare geloofsbelijdenis gedaan en zijn gedoopt'. De nu gekozen volgorde in C3.2 en C3.3 benadrukt dat het juist de doop is die het verschil maakt tussen wel of niet tot de gemeente behoren.

Tegelijk maakt de combinatie met 'openbare geloofsbelijdenis' duidelijk dat ieder dooplid een uitnodiging op zak heeft. Wanneer volwassen doopleden die afweren met de stelling dat zij niet om hun doop hebben gevraagd, hebben zij met dat laatste helemaal gelijk. Want juist daarom die uitnodiging: laat het niet iets blijven waar jij met je wil buiten staat. Geef gelovig antwoord.

Vandaar in C3.3 het woordje *nog*. *Nog* geen openbare belijdenis. Die moet wel volgen!

De 'overigen' van C3.4 zijn dus met name de ongedoopten. Of degenen die wel gedoopt zijn, maar ervoor kiezen om nog enige afstand van de gemeente te houden: ze willen nog geen lid worden.

In sommige reacties wordt gevraagd om voor deze mensen ook bepaalde categorieën te scheppen in de kerkorde.

De versie 2019 had die vraag onbedoeld uitgelokt door bij dit artikel ook te spreken over 'gastleden' als derde categorie naast doop- en belijdende leden. In het nieuwe concept is dat gecorrigeerd: de kwestie van het gastlidmaatschap, in de zin van verbondenheid met meer dan een gemeente, is nu ondergebracht bij C10 (verhuizing, zie aldaar). C3 beperkt zich tot een fundamentele beschrijving van het lidmaatschap van de gemeente, vanuit de samenhang van doop en openbare geloofsbelijdenis.

Wanneer ouders hun kinderen niet laten dopen, hoeft de gemeente die kinderen nog niet op afstand te houden: zij *geeft aandacht* (C3.4) aan wie in haar midden verblijft, ook aan wie niet is gedoopt. De ongedoopte kinderen worden waar mogelijk uitgenodigd om mee te doen met alle activiteiten die zich richten op kinderen en jongeren. Met instemming van de ouders kan de kerk hen zelfs registreren (C9). In die registratie zullen zij wel een bepaalde categorie vormen. Daarin kan elke kerk een eigen opzet kiezen. Maar er is geen reden om voor hen in de kerkorde een speciale categorie te creëren als leden van de gemeente. Want ze missen het fundamentele teken van het lidmaatschap: de doop.

Dat kerken dit trouwens zelf ook onderkennen, blijkt uit hun gewoonte om deze ongedoopte kinderen niet mee te tellen voor de quota die ze afdragen aan het kerkverband.

Iets dergelijks geldt voor een andere categorie die in sommige reacties wordt genoemd: die van de min of meer vaste 'contacten', eventueel 'vrienden', door sommige kerken ook als 'gastlid' aangeduid (vergelijk echter C10.3). Weer geldt dat C3.4 *aandacht* vraagt voor deze mensen. Dus is het begrijpelijk als een kerk hun graag een bepaalde status wil geven. Toch zal het effect van zo'n (voorlopige?) status vaak tegengesteld zijn aan de bedoeling. Want het kan lijken alsof een 'gewoon' lidmaatschap nog even een brug te ver is. Dat vinden dan niet alleen de betrokkenen zelf, maar dat vindt blijkbaar ook de kerk die hun

eerst een andere plek aanwijst? Maar waarom dan? Ieder die gelooft mag dat belijden en zich laten dopen, om zo lid te worden van de gemeente. Andere vereisten zijn er niet. Laat de kerk voorkomen dat ze (bedoeld of onbedoeld) toch die indruk wekt.

Zeker geldt ook hier dat de kerk degenen die wel contact zoeken maar nog geen lid willen worden, op een of andere wijze kan registreren. Maar houd het helder: wat ons betreft word je gewoon lid!

In de versie 2019 stond bij de omschrijving van belijdende leden ook nog dat ze gerechtigd zijn om deel te nemen aan het avondmaal. Dat aspect wordt echter ook genoemd in C6 en is in C2 verder niet nodig.

Dat geldt eveneens voor de andere rechten van belijdende leden: meedoen aan de verkiezing ambtsdragers (B16.3), dienen in een ambt (B16.2), het ten doop houden van de eigen kinderen (C5.2) en het ontvangen van huwelijksbevestiging (C7.3).

C4 openbare geloofsbelijdenis

De kerkorde schrijft niet voor in welke vorm het *kerkelijk onderwijs* moet worden gegeven. De variatie die de samenleving kent op onderwijsgebied mag ook zichtbaar worden in de kerk. Als het onderwijs er maar wel is!

Verder is er geen beperking tot bepaalde categorieën, maar worden er in C4.1 wel twee uitgelicht: nieuwe bekeerlingen en doopleden. Weliswaar zullen sommige doopleden er geen behoefte aan hebben en dus ook niet meedoen. Dan nog is het goed om het recht op kerkelijk onderwijs juist voor deze categorie in de kerkorde te verankeren.

Een afzonderlijke bepaling over het stimuleren van doopleden (C4.1 in de versie 2019) is dan niet meer nodig.

De *toelating door de kerkenraad* en de *instemming van de gemeente* (C4.2) zijn niet bedoeld als drempel maar als meerwaarde voor de openbare geloofsbelijdenis: het wordt niet voor kennisgeving aangenomen. Betrokkene wordt op deze manier werkelijk als belijdend lid in de gemeente ontvangen.

C5 bediening van de doop

Wanneer de doop fundamenteel is voor het lidmaatschap van de gemeente, is het ook goed om vast te leggen wie er mogen worden gedoopt.

Voor volwassenen geldt: zij die hun geloof belijden.

Zowel C5.1 als C5.2 gebruiken het woord *ontvangen*. De doop is een geschenk van God, waarmee Hij zijn belofte bezegelt.

C5.2 kijkt breder dan de “pasgeboren kinderen” (KO2014 art. C39.1). Het gaat bijvoorbeeld ook over de kinderen van wie als volwassene tot geloof komen: zij mogen hun kinderen laten dopen, en dan niet alleen de zuigelingen onder hen. Verder kan men denken aan geadopteerde kinderen of pleegkinderen, die soms al wat ouder zijn wanneer zij worden gedoopt.

C5.2 spreekt over *jonge* kinderen. Terecht attenderen sommige reacties erop dat dit geen duidelijke grens aangeeft. Voor zover die grens toch bedoeld is gaat het om het contrast met ‘oudere’ kinderen: wanneer zij ten doop worden aangeboden, wordt van hen toch eerst een eigen geloofsbelijdenis verwacht. Van *jonge* kinderen wordt zo’n persoonlijke keus nog niet geëist; de vragen richten zich in dat geval op de ouders, die zich garant moeten stellen voor een christelijke opvoeding.

Er is geen harde grens te trekken tussen het een en het ander. Vanuit het verleden is vaak de leeftijd van 14 jaar genoemd. Maar dan geldt nog steeds dat sommige tieners eerder 'rijp' zijn dan andere.

C5.2 geeft geen afzonderlijke aandacht aan het 'laten onderwijzen', middels een (bij voorkeur christelijke) school. Dat is zeker belangrijk, maar valt onder de verantwoordelijkheid van de ouders en de belofte die zij daarover afleggen.

C5.3 handelt over de erkenning van de doop die in andere kerkgemeenschappen is bediend. De versie 2019 beperkte dat tot de doop "in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest". Terecht kregen we de reactie dat de Bijbel niet één bepaalde doopformule leert: veel vaker wordt daar gesproken over de doop 'op naam van Jezus'. Vandaar nu de term *christelijke doop*.

De term *ordelijke* is gekozen om zo dicht mogelijk te blijven bij de bedoeling: het gaat niet om een oordeel over de vraag of het terecht is dat betrokkene ooit is gedoopt, enkel om de vraag of hij gedoopt is op een manier die in de betrokken geloofsgemeenschap als correct, dus 'ordelijk' is aanvaard.

Het artikel laat zich niet uit over het 'opdragen' dat in sommige kerken wordt aangeboden als alternatief voor de kinderdoop. Want hoe dan ook is het geen werkelijk alternatief: het is geen sacrament, geen bezegeling van Gods kant.

Het is wel meer dan niets. Er mag waardering zijn voor ouders die hun kinderen niet laten dopen en toch beseffen dat er een verbondsrelatie is tussen God en hun kinderen, en ze daarom aan Hem opdragen. Een kerk kan er ruimte voor geven.

Maar er is geen reden om het een plaats te geven in de kerkorde; vergelijk wat daarover al is opgemerkt bij C3.4.

C6 viering van het avondmaal

C6.1 geeft geen minimum voor het aantal keren per jaar dat het avondmaal wordt gevierd. Dat voorkomt dat het minimum als maximum wordt beleefd. Laat geen enkele gemeente zich gehinderd voelen om wekelijks avondmaal te vieren.

C6.2 kijkt speciaal naar de belijdende leden. In de eerste plaats omdat zij gedoopt zijn (C3.2). Het is immers onjuist om ongedoopte personen aan het avondmaal te ontvangen. Aan het avondmaal vormen we het lichaam van Christus; wie zich niet door Hem wil laten reinigen (de doop) kan ook niet delen in zijn leven (het avondmaal).

Vervolgens is deelname aan het avondmaal te waarderen als een publieke geloofsbelijdenis, niet direct met woorden maar wel met de daad. Het is daarom logisch dat de gemeente van een nieuwe deelnemer die met de daad zijn geloof gaat belijden, dat ook met woorden van hem wil horen. Openbare geloofsbelijdenis dus.

Evengoed geeft C6.3 onder voorwaarden ruimte voor het toelaten van doopleiden aan het avondmaal. Zoals verwacht riep dat veel reacties op.

Een eerste vraag is al meteen waarom de WTK met een dergelijk voorstel komt, nu zowel het AKS (art. 20) als de KO2014 (C41) de deelname beperken tot de belijdende leden. Dit klemmt te meer omdat we meermalen hebben geschreven dat complexe vraagstukken beter behandeld kunnen worden na de eenwording.

Sommige zaken kun je echter niet laten liggen, wil je voorkomen dat de kerkorde ver uit de pas loopt bij de kerkelijke praktijk. Dat wil niet zeggen dat de kerkorde zich blindelings moet aanpassen aan die praktijk; het betekent wel dat de kerkorde in de bestaande praktijk een heldere richting moet wijzen. Welnu, de bestaande – en veelal geaccepteerde – praktijk is dat in een aantal NGK ook kinderen of jongeren worden toegelaten aan het avondmaal.

C6.3 handhaaft de regel dat avondmaalsviering vraagt om openbare geloofsbelijdenis. Maar we brengen in rekening dat van kinderen en pubers niet kan worden verwacht dat zij op hun leeftijd al overzien wat een openbare geloofsbelijdenis inhoudt. We willen hen niet een belofte laten afleggen waar ze zelf nog niet aan toe zijn.

Tegelijk erkennen we dat de Geest van God ook in kinderen werkt en hen kan leren geloven op een manier die ouderen kan verrassen of zelfs beschamen. Het is bepaald geen ontheiliging van de tafel van de Heer wanneer ook zij aanzitten en met hun eten en drinken zijn reddend offer verkondigen. C6.3 geeft daar de ruimte voor.

Hetzelfde geldt voor gemeenteleden met een ernstige verstandelijke beperking. Het blijft mooi wanneer ook zij – op hun niveau – openbare belijdenis van hun geloof kunnen doen. Maar sommigen zijn verbaal zo zwak dat het voor henzelf nauwelijks betekenis heeft, terwijl het gebeuren van het avondmaal – en vooral de actieve deelname daaraan – hun geweldig aanspreekt. Dan willen wij hun dit genademiddel niet onthouden, als weg waarlangs de Geest ook hen wil bereiken.

De woorden *naar de maat van hun mogelijkheden* zijn nieuw ten opzichte van de versie 2019. Daar stond dat de betrokken doopleden zich wel als ‘oprechte gelovigen’ moesten laten kennen. Dat bleek zwaarder te klinken dan bedoeld: alsof het enkel de doopleden zou betreffen die eigenlijk ook wel openbare geloofsbelijdenis zouden kunnen doen. De toevoeging brengt de gewenste nuancering aan, geïnspireerd door Rom. 12 : 6.

Ondertussen hechten we wel aan dat geloof als voorwaarde. In sommige reacties wordt verwezen naar het verbond waar de kinderen al van voor hun geboorte bij horen. Inderdaad is dat reden om hen te dopen, zelfs nog voordat ze er iets van beseffen of begrijpen. Het klinkt ook door als C6.3 spreekt over *doopleden*. Het avondmaal is een verbondsgemeenschap van gedoopte christenen. Bij het avondmaal is echter, meer dan bij de kinderdoop, de eigen gelovige betrokkenheid van belang: je neemt deel aan de maaltijd, je eet en drinkt.

Bij de slotzin van C5.3 in de versie 2019 rees de vraag of de gemeente eenmalig haar instemming moet geven aan het beleidsbesluit, of ook per keer over elke toelating.

Het mooiste zou zijn als zowel het een als het ander plaatsvindt. In ieder geval kan een kerkenraad het beleidsbesluit niet nemen zonder de gemeente erin te kennen. Het is immers de gemeente die het avondmaal viert en daarin haar meest innige vorm van samenzijn beleeft.

Het nieuwe concept kiest daartoe (vergelijk F3) de term *raadpleging*: laat de gemeente voluit meespreken en beperk het niet tot ‘gelegenheid voor bezwaar’.

Daarnaast zou het goed zijn om ook de namen te noemen van ieder die meeviert. Dat draagt bij aan een hartelijke ontvangst door de andere tafelgenoten. Voor de doelgroep (vooral de jongeren) kan het echter ook een belemmering vormen (‘dan ga ik niet’). Het wordt daarom niet als algemene regel vastgelegd.

Ook C6.4 brengt in rekening dat het avondmaal een gemeenschap vormt: het lichaam van Christus. Eventuele gasten horen daarbij. Dat vraagt om eenheid in het geloof. Het schept verantwoordelijkheid voor elkaar.

Dat hoeft niet te leiden tot een uitgebreide screening van alle potentiële gasten. De vraag is namelijk niet zozeer of de gemeente het geloof van de gast wel ‘zuiver’ genoeg vindt, maar of de gast het geloof van de gemeente zo waardeert dat hij er graag in deelt.

Laat de gemeente van haar kant dus helder zijn over wat zij gelooft, over wat haar samenbindt.

Avondmaal vieren in deze gemeente betekent delen in die geloofsgemeenschap!

C7 huwelijksbevestiging

Het gaat in C7.1 om twee zaken: de voorkeur voor het burgerlijk huwelijk (in plaats van bijvoorbeeld een geregistreerd partnerschap) en de waarde van de kerkelijke bevestiging.

De formulering van de versie 2019 kon het misverstand oproepen dat de kerkelijke ceremonie een eigensoortige huwelijksluiting bedoelde. Dat is uiteraard niet het geval. De kerk bevestigt en verrijkt slechts wat daarvoor door de overheid in de huwelijksluiting is vastgelegd.

Enkele reacties benoemen dat aanstaande echtparen soms alleen voorbede vragen en geen huwelijksdienst wensen. C7.1 is dan ook zo geformuleerd dat het niet gaat om een verplichting maar om een voorkeur. Duidelijk mag worden dat het huwelijk zoals God dat heeft ingesteld meer inhoudt dan wat de overheid in een seculiere samenleving kan eisen.

Hoewel C7.1 dus een voorkeur uitspreekt voor het burgerlijk huwelijk, en dan als verbintenis tussen een man en een vrouw, worden *andere samenlevingsvormen* niet bij voorbaat uitgesloten. C7.3 legt de afweging bij de kerkenraad. Dat betekent in ieder geval dat wie zo'n andere samenlevingsvorm kiest, geen recht kan claimen op een kerkelijke ceremonie. Het is aan de kerkenraad om te beslissen of hij dat in de gegeven situatie voor God verantwoord vindt.

C8 liturgische formulieren

De versie 2019 zweeg nog over het gebruik van liturgische formulieren: die zouden beter ondergebracht kunnen worden in een landelijke regeling.

Terecht vroegen een aantal kerken echter om ze ook te noemen in de kerkorde. Ze hebben immers meer waarde dan alleen vrijblijvend model.

C8 laat echter nog wel vrijheid aan de kerken in het gebruik. C8.1 is 'faciliterend' beschreven. Ook C8.2 geeft ruimte voor variatie.

Die ruimte is groter dan wat de huidige regelgeving binnen de GKv toelaat (wel variatie in onderwijzend deel, niet bij de vragen). Ze is echter niet groter dan de zich inmiddels ook in de GKv ontwikkelende praktijk, waar vragen wel degelijk worden aangepast vanwege een bijzondere gelegenheid of zelfs vanwege eigen accenten in de persoonlijke overtuiging.

We zien onvoldoende reden om die vrije praktijk weer in te perken, zo dat al mogelijk zou zijn. De kerken zullen elkaar daarin vertrouwen moeten schenken.

Tegelijk bewaart C8.2 de rechtszekerheid voor betrokkenen. Zij hoeven er niet mee akkoord te gaan wanneer de voorganger hen iets wil laten uitspreken of beloven waar zij niet achter staan en wat ook niet in de liturgische formulieren wordt beschreven. Ook mag een kerkenraad ingrijpen wanneer een voorganger – al of niet in samenspraak met betrokkenen – zich al te grote vrijheden veroorlooft.

C9 kerkelijke registratie

In deze tijd is het beheer van persoonsgegevens een gevoelige zaak. Het is daarom goed om enerzijds vast te leggen dat de kerk het recht heeft om de gegevens van leden en overige belangstellenden (met hun bewilliging) te bewaren, en anderzijds dat ze deze niet zomaar met iedereen kan delen.

Terecht merken enkele reacties op dat de kerkorde niets zegt over 'geografische grenzen'. Inderdaad is het niet wenselijk wanneer iemand de gemeente in zijn eigen woonplaats voorbijgaat omdat hij een andere gemeente, verder weg, aantrekkelijker vindt. Art. 28 NGB verwijst naar de roeping om zich bij de

kerk te voegen “op iedere plaats waar God haar gesteld heeft”. Het volgen van eigen voorkeuren leidt gemakkelijk tot ongepaste verdeeldheid.

Wel mogen we in rekening brengen dat veel gemeentes ‘streekgemeentes’ zijn: de leden komen uit de wijde omtrek. Dan heeft elke afgrenzing met een andere (streek)gemeente altijd iets willekeurigs. Geef iemand die in het ‘tussengebied’ woont de vrijheid om die gemeente te kiezen waar hij toch al meer connecties had.

Een andere overweging is dat het samengaan van GKv en NGK zal opleveren dat op veel plaatsen twee gemeentes naast elkaar zullen bestaan, waarvan de leden door elkaar heen wonen. Misschien dat beide gemeentes samen kunnen gaan, misschien is er een ‘herverkaveling’ mogelijk, maar misschien ook niet. In die situatie is het lastig om kerkordelijk grenzen af te bakenen. Laten we het eerst houden bij de oproep van art. 28 NGB en tegelijk geduld oefenen met bepaalde zo gegroeide situaties.

C10 verhuizing

De term ‘attestatie’ is kerktaal en daarmee voor menigeen onduidelijk. Art. 23 AKS geeft een goede omschrijving: ‘getuigenis aangaande leer en leven’. Met *schriftelijke aanbeveling* proberen we een nog iets krachtiger bewoording neer te zetten.

Het gaat namelijk niet om een ‘uittreksel uit het kerkelijk bevolkingsregister’. Die gegevens worden er wel bij gevoegd, maar de kern is een positieve aanbeveling: ontvang deze mensen als broeders en zusters in de Heer.

Dan spreekt ook C10.2 vanzelf: wanneer de aanbeveling afkomstig is van een kerkenraad uit het eigen kerkverband (een *zusterkerk*) hoeft de kerkenraad in de nieuwe woonplaats niet nog een eigen onderzoek in te stellen. In *andere gevallen* (C10.4) kan dat wel raadzaam zijn, al maakt het ook dan nog steeds verschil uit welke kerkgemeenschap iemand afkomstig is. Vergelijk de toelichting bij E8.3, over verwantschapsrelaties.

De term *gastlid* wordt in C10.3 gebruikt op de manier die geldt in de GKv. Binnen de NGK heeft ze in een aantal kerken een andere betekenis: er wordt iemand mee aangeduid die wel op weg is om lid te worden, maar die stap nog niet heeft gezet.

De WTK adviseert om zo iemand geen ‘gastlid’ te noemen: het suggereert te veel alsof je ook ‘op afstand lid’ kunt zijn. Het gaat om het lidmaatschap van Christus en daarmee van zijn gemeente. Wie zich door de doop bij de gemeente voegt, is lid, zonder meer. Wie zich niet wil laten dopen of zich niet bij de gemeente wil voegen is geen lid, eerder iets van een ‘contact’, eventueel ‘vriend’.

Laat ieder merken dat hij of zij welkom is in de kerk, maar stimuleer hem ook om zich in geloof te durven binden.

Het artikel mist de regel die de KO2014 (C44) nog wel had: dat er niet alleen aan aanbeveling wordt uitgeschreven en meegegeven, maar dat er gelijktijdig rechtstreeks bericht gaat naar de kerkenraad van de nieuwe gemeente.

Als formaliteit blijkt dit namelijk steeds minder te werken, nog afgezien van het feit dat veel kerken het nu al achterwege laten. Als zorgpunt mag het wel aandacht houden: geef waar nodig passende begeleiding aan wie overgaat naar een nieuwe gemeente. Maar laat het maatwerk zijn, bij voorkeur in overleg met betrokkene.

C11 onttrekking

In de reacties wordt nog een andere categorie genoemd: ‘papieren’ leden die zich niet onttrekken, evenmin verhuizen of zich ergens anders aansluiten, maar ook weer niet elk bezoek of contact onmogelijk maken.

Over deze leden kan de kerkenraad kerkelijke tucht oefenen, vooral door hen aan te spreken en te waarschuwen. Tonen zij zich blijvend onverschillig, dan kan de kerkenraad hen zelfs buiten de gemeente sluiten. Zie daarover het volgende hoofdstuk D.

In C11 gaat het echter over situaties waarin kerkelijke tucht onmogelijk is, of in ieder geval niet van toepassing.

Dat is uiteraard het geval wanneer een gemeentelid zelf al aangeeft dat hij zich wil onttrekken. Dan kunnen de ambtsdragers en andere gemeenteleden nog wel proberen om hem te behouden, maar uiteindelijk zullen ze erin moeten berusten.

Een tweede situatie die C11.1 noemt, is dat iemand zich aangesloten blijkt te hebben bij een andere kerkgemeenschap, echter zonder zich bij de eigen kerkenraad af te melden. Het is goed om hem daarover aan te spreken. Maar wanneer dat niets uithaalt, kan de kerkenraad uit eigen beweging vaststellen dat betrokkene geen lid meer is.

De derde situatie uit C11.1 is die van iemand die verhuist en daarbij uit de omgeving van de gemeente vertrekt, maar geen aanbeveling vraagt voor een andere gemeente. Opnieuw is dat geen reden om hem direct als lid te schrappen, maar wel om hem alsnog te bewegen zich te voegen bij de gemeente in zijn nieuwe woonplaats. Wil hij graag lid blijven van zijn oude gemeente, dan kan de kerkenraad daar eventueel in bewilligen, zeker wanneer betrokkene in staat blijkt om op een of andere manier zijn lidmaatschap werkelijk invulling te geven. Kan hij dat niet, of reageert hij niet meer, dan hoeven de ambtsdragers hem niet na te blijven reizen: ze mogen constateren dat hij zich metterdaad heeft onttrokken.

De situatie in C11.2 steekt nauwer. Het gaat om iemand die nog steeds in dezelfde omgeving woont, zich ook niet ergens anders heeft aangesloten, maar ondertussen ook niet reageert op pogingen om met hem in contact te komen.

C11.2 zegt dat *de ouderlingen* (want het is specifiek hun taak, zie B14.2) dan niet eindeloos pogingen hoeven te doen. Geduld is goed. Maar wanneer er geen perspectief is, mag het ook eens genoeg zijn. Tegelijk voorkomt C11.2 dat de kerkenraad betrokkene eenvoudigweg uitschrijft. Vraag de gemeente om instemming. Misschien is er iemand in de gemeente die nog wel een lijntje heeft dat benut zou kunnen worden. Of misschien hoort betrokkene langs een omweg van de afkondiging en wordt daardoor alsnog wakker.

C12 financiële bijdragen

De kerk is geen vereniging waar alle leden een vastgestelde contributie moeten betalen. Het lidmaatschap van de gemeente wordt enkel bepaald door geloof en doop.

Wel zal iemand die in Christus zoveel genade heeft ontvangen, graag bijdragen aan de voortgang van zijn werk. De kerkenraad mag de gemeenteleden daarop aanspreken.

Consequentie is dat de kerkenraad de gemeenteleden ook betreft bij de besteding van de gelden die de gemeente heeft opgebracht. Dat gebeurt enerzijds door een jaarlijkse verantwoording (C12.2), anderzijds door de gemeente inspraak te geven, zeker bij grote plannen (C12.3).

D. DE KERKELIJKE TUCHT

*Onze God is heilig en zijn liefde is oneindig.
Daarom is het zo ernstig als leden van de gemeente tegen Hem ingaan.
Dan moeten we hen waarschuwen.
Kom op tijd terug bij Christus!*

D1 karakter van de tucht

In sommige reacties klinkt de vraag waarom dit hoofdstuk zo breed is opgezet. Het is inderdaad uitvoeriger dan het AKS, hoewel beknopter dan de KO2014.

Bij de tucht gaat het altijd om lastige situaties. Geen enkele ambtsdrager zal dit met plezier oppakken. Tegelijk erkennen we dat het belangrijk is. Het gaat om het behoud van de zondaar!

Dit hoofdstuk komt ambtsdragers te hulp, door hen zo goed mogelijk te begeleiden op deze weg. Daartoe worden de diverse mogelijkheden die een kerkenraad heeft stuk voor stuk in beeld gebracht en van voorwaarden voorzien.

Een andere reden is dat tucht over personen gaat, mensen die door de tuchtoefening gemakkelijk gewond kunnen raken. Dat vraagt om zorgvuldigheid. De veelheid aan bepalingen in dit hoofdstuk is vooral bedoeld om het recht van betrokkenen te waarborgen en tegelijk de rechten vast te leggen die de kerkenraad heeft om tegen personen op te treden.

Het gaat ook niet om kleinigheden maar in het ergste geval om buitensluiting, toepassing van de 'sleutels van Gods Koninkrijk'. In de kerkorde wordt vastgelegd dat dit niet lichtvaardig mag gebeuren: er moeten gegronde redenen voor zijn, de gemeente wordt erbij betrokken en de regionale vergadering moet goedkeuring geven.

Dat alles is tegelijk de reden om de artikelen over de tucht niet over te hevelen naar een landelijke regeling, zoals enkele reacties suggereren. Het is goed om de rechten van kerkenraad enerzijds en die van gemeenteleden anderzijds toegankelijk te verankeren in de kerkorde.

De term *tucht* roept vaak weerstand op. Het is echter ook in het moderne Nederlands de meest duidelijke aanduiding van wat bedoeld wordt. Alternatieven als 'discipline' of 'verzoening' klinken juist nog erger of verbloemen waar het om gaat.

D1 is een inleidend artikel. D1.1 geeft aan over wie tucht kan worden geoefend (alleen *leden van de gemeente*) in welke situatie dat nodig kan zijn (*schadelijke opvattingen of levensstijl*) en wat de motivatie is om dan tucht te oefenen (de *eer van God* is in geding, evenals het *behoud* van de zondaar en dat van de gemeente).

D1.2 voorkomt dat de tucht een geïsoleerd gebeuren wordt. Het *bouwt voort* op middelen die al in hoofdstuk B waren genoemd: de *verkondiging van Gods Woord* (met name door de predikanten) en de *regelmatige aansporing* (met name als taak van de ouderlingen).

D2 in de versie 2019 wilde die opbouw uitbeelden door a.h.w. een 'aanloop' te nemen in die andere ambtelijke activiteiten. Dat bleek echter het misverstand op te leveren alsof bij constatering van zonde eerst de predikant en de ouderlingen in actie moeten komen, en de andere gemeenteleden op hun beurt moeten wachten. Dat was uiteraard niet bedoeld.

Het nieuwe concept verwijst naar het ambtelijk werk van predikanten en ouderlingen als iets wat er altijd al zal zijn. Wanneer zich in de gemeente schadelijke zonde voordoet, hoef je niet bij nul te beginnen maar

kun je voortbouwen op wat er al in de regelmatige verkondiging en de persoonlijke aansporing was gezegd. In Catechismustaal (HC zd. 31): de tweede sleutel ligt in het verlengde van de eerste.

De formulering van D1.3 is geïnspireerd door 2Kor.5:20: “laat u met God verzoenen”. Daarbij brengen we in rekening wat Jezus leerde: de goede (herstelde) verhouding tot God behoort ook door te werken in de verhouding tot de naaste. In dit geval speciaal de gemeente, aan wie hij met zijn zonde afbreuk heeft gedaan.

Soms heeft iemands zonde (denk aan misbruik) speciaal aan één persoon schade gedaan. Het is duidelijk dat de zondaar dan moet werken aan verzoening met het slachtoffer en niet slechts moet hopen dat het slachtoffer zich wil verzoenen met hem. Hij kan niet volstaan met de stelling dat hij aan God vergeving heeft gevraagd. Hij zal zich ook opnieuw aan de gemeente moeten geven.

D2 onderling toezicht

Zoals gezegd bij D1 was de bedoeling D2 in de versie 2019 niet om *de leden van de gemeente* op achterstand te zetten bij de kerkelijke tucht. Vaak zal het juist daar beginnen: bij de *onderlinge waarschuwingen*. De ambtsdragers komen pas in beeld wanneer het onderlinge ‘broederlijk vermaan’ niet tot bekering leidt.

Het woord *waarschuwing* is gekozen in plaats van dat oudere ‘vermaan’. In ‘waarschuwing’ zit iets dreigends. Dat moet niet de dreiging zijn van ‘anders gooien we je eruit’, maar wel de dreiging van Gods oordeel over wie zich van Hem afkeert. Laten we elkaar steeds naar Hem verwijzen, de God van recht en van genade.

D3 gelegenheid tot verantwoording

Wanneer de kerkenraad wordt ingelicht over iemands onbekeerlijkheid (D2.2) moet hij eerst gaan luisteren wat betrokkene er zelf over te zeggen heeft. Misschien was de aanklacht onterecht. Of misschien was de betrokkene verkeerd begrepen. Hoor en wederhoor! D3.1 is een essentiële stap voordat de kerkenraad tot tucht kan overgaan.

Of ‘zet de kerkenraad de tucht voort’? Dat was namelijk de term die de versie 2019 gebruikte in D3.3. De gedachte was dan dat de tucht al in D2 was begonnen, en nu door de kerkenraad wordt voortgezet. Het nieuwe concept kiest voor de omschrijving *gaat de kerkenraad over tot tucht*. Enerzijds omdat het voor de kerkenraad nu pas begint: D2 ging immers nog buiten de kerkenraad om. Maar belangrijker nog is dat op deze manier wordt benadrukt dat D3.1 geen tuchthandeling is, en dat er ook in D3.2 voorwaarden worden gesteld die tuchtoefening willen voorkomen. Pas wanneer D3.1 en D3.2 niet het gewenste resultaat opleveren, begint in D3.3 de tuchtoefening door de kerkenraad.

Niet alles wat afwijkend is, hoeft te worden bestraft. Soms ben je het gewoon niet met elkaar eens: de kerkenraad meent dat een bepaalde opvatting of handelwijze in strijd is met de Bijbel, maar iemand in de gemeente vindt van niet. Zolang hij laat merken dat hij zich wel degelijk wil laten gezeggen door de Bijbel, en zolang hij geen rare dingen doet (hij houdt zich *aan eventuele aanwijzingen van de kerkenraad*), hoeft de kerkenraad geen tucht te oefenen maar kan het broederlijk gesprek voortgaan.

D4 middelen van tucht

Dit artikel heeft het karakter van een inhoudsopgaaft van wat hierna volgt.

Wel is goed om vooraf te noteren dat het niet gaat om een vaste volgorde, een stappenplan waarbij geen enkele stap zou mogen worden overgeslagen. Nog minder is het een kettingreactie waarbij elke schakel onvermijdelijk leidt tot de volgende.

Uiteraard is buitensluiting een definitieve en dus laatste stap. Ook is tucht onmogelijk zonder iemand aan te spreken en te waarschuwen. Maar zeker voor de ontzegging van het avondmaal en de inschakeling van de gemeente geldt dat ze worden toegepast wanneer de situatie erom vraagt en niet 'wanneer ze aan de beurt zijn'.

In een reactie wordt voorgesteld om ook 'mediation' als middel te vermelden. Inderdaad is dat een middel dat goed kan werken wanneer er een conflict ontstaat tussen de kerkenraad en een gemeentelid.

Bij kerkelijke tucht gaat het echter niet om een geschil tussen twee menselijke partijen maar om verwijdering tussen een gemeentelid en de Heer van de kerk. De kerkenraad mag niet toegeven waar Christus niet toegeeft.

Een gemeentelid kan het ondertussen wel beleven als een conflict tussen hem en de kerkenraad, waarbij de kerkenraad zich in zijn visie slechts verschuilt achter wat zogenaamd Gods waarheid zou zijn.

Dus is het van groot belang dat de kerkenraad in de tuchtoefening zo weinig mogelijk op zijn eigen strepen gaat staan en het betrokken gemeentelid zoveel mogelijk tegemoet komt in zijn wensen, met name als het gaat om bepaalde procedurele stappen. Blijf weg uit een conflictsfeer die de kerkelijke tuchtoefening slechts zou frustreren.

Is zo'n intermenselijk conflict toch ontstaan, dan kan het nuttig zijn om via mediation of soortgelijke middelen eerst dat conflict te verhelderen en waar mogelijk op te lossen, zodat er ruimte komt om de tuchtoefening op zinvolle wijze voort te zetten.

Maar 'mediation' als zodanig hoort dus niet in het hoofdstuk over de tucht.

D5 ambtelijke waarschuwing

Dit is ongetwijfeld het belangrijkste middel in de kerkelijke tucht.

Soms hoor je zeggen dat er in de kerken nauwelijks nog tucht wordt geoefend. Wanneer mensen dat afmeten aan het aantal gelegenheden waarbij iemand van het avondmaal wordt afgehouden, is die conclusie onjuist. Tucht ontbreekt pas echt wanneer we elkaar in de kerk niet meer durven aan te spreken en het werk van de ambtsdragers verschrompelt tot vriendelijke woorden die iemand slechts willen bevestigen in zijn keuzes. Het Woord van God roept op *tot bekering*. Dat mogen we elkaar voorleven, daar mogen we elkaar op bevragen, daar mogen we ook bij elkaar op aandringen.

In D5.2 is van belang dat iemand niet alleen zegt dat hij naar God wil luisteren, maar ook metterdaad *bewijst zich daarnaar te willen gedragen*. Een kerkenraad moet niet te snel tevreden zijn of het gesprek voortijdig beëindigen.

Is dat andere gedrag wel aanwezig, dan is vervolgens van belang dat de kerkenraad de bekering nadrukkelijk *aanvaardt*. Dat gaat verder dan dat betrokkene er nooit meer iets over hoort. Hij mag verwachten dat de kerkenraad hem nu *steunt* op de nieuwe weg, in vrede met God en in verbondenheid met de gemeente.

D6 ontzegging van het avondmaal

De versie 2019 beperkte de toepassing van dit artikel tot belijdende leden. Terecht wezen enkele reacties erop dat toelating van doopleden tot het avondmaal ook hier consequenties moet hebben. Dus is nu in D6.1 – evenals in de vorige en volgende artikelen – het algemene *iemand* gebruikt.

Het *besmetten* van de gemeente waar D6.1 over spreekt, kent twee aspecten. Het eerste is waar Paulus op zinspeelt in 1Kor.5:1: door niet op te treden tegen de zonde (denk aan het toedekken van misbruik) krijgt de kerk in de samenleving een slechte naam. Omwille van Gods goede naam mogen we dat niet laten gebeuren.

Het tweede is waar Paulus op doelt in 1Kor.5:6: het tolereren van grove zonde brengt andere gemeenteleden in verleiding om ook die dwaalweg op te gaan.

Ontzegging van het avondmaal is vanwege beide aspecten een passende maatregel: de gemeente neemt zichtbaar afstand van deze zonde, en dus ook van de zondaar, zolang hij zich niet bekeert.

Ontzegging van het avondmaal komt overigens weinig voor. Dat heeft diverse oorzaken. Een daarvan is dat een kerkenraad (maar ook de betrokkene) het kan beleven als een slag in de lucht: betrokkene kwam toch al niet meer in de kerk, laat staan dat hij meedeed met het avondmaal.

Evengoed kan het gebeuren dat de persoon in kwestie vader (of moeder) wordt en zijn (haar) kind wil laten dopen. Soms zegt een kerkenraad dan: 'u mocht nog aan het avondmaal, dus mag u ook uw kind laten dopen'. Maar misschien is het eerlijker om te zeggen: 'zoals u nu leeft, zou uw jawoord bij de doop een leugen zijn; eigenlijk hadden we u het avondmaal ook al moeten ontzeggen'. Nog beter is uiteraard om dat al eerder te bedenken en uit te spreken.

Overigens: als slechts een van de ouders het avondmaal is ontzegd, kan de andere ouder het kind nog steeds ten doop houden.

Een andere oorzaak voor het minder toepassen van de ontzegging van het avondmaal is de nadruk op het genadekarakter van het avondmaal. Mogen deelnemen is immers geen premie op goed gedrag maar een geschenk voor schuldbevuste zondaars. Was voorheen nog wel eens de regel: 'bij twijfel niet toelaten', nu is het eerder: 'in complexe situaties juist uitnodigen'.

Voor de WTK was dat aanleiding om geen afzonderlijke bepaling op te nemen over wat vroeger werd genoemd 'de eenmalige afhouding': een maatregel die niet was bedoeld als tuchttoefening maar als 'ordemaatregel' (een soort op non-actief stelling, vergelijk B11). De KO2014 heeft zo'n bepaling wel, in art. D57.3. Maar het wordt steeds minder toegepast, naar onze indruk met goede reden.

In de KO2014 verhindert de ontzegging van het avondmaal ook een eventuele huwelijksbevestiging (art. D57.2). D6.2 doet dat niet, omdat C7.3 in dergelijke situaties de beslissing bij de kerkenraad laat. Zo zijn er bij een huwelijk altijd twee personen betrokken, aan wie mogelijk niet beiden het avondmaal is ontzegd. Dat geeft aanleiding tot afweging per situatie.

Het niet mogen *deelnemen aan het kiezen van ambtsdragers* betreft wat sommigen noemen het 'actief kiesrecht'. Die term wordt hier echter vermeden, omdat hij te veel is verbonden met vrije verkiezingen waarvoor iedereen zich kandidaat kan stellen (het 'passief kiesrecht'). Passief kiesrecht is bij de roeping van ambtsdragers echter niet aan de orde: zie B16. Ook het kiezen door de belijdende leden van de gemeente heeft daar slechts beperkte betekenis.

D7 inschakeling van de gemeente

Het AKS kent de inschakeling van de gemeente alleen als opstap naar de buitensluiting (art. 28). Maar al eerder kan een kerkenraad het zinvol vinden om de gemeente te betrekken bij het vasthouden van dit ene lid. In deze tijd van privacybescherming kan dat echter niet zomaar, bijvoorbeeld door in de kerkdienst te bidden voor iemand die al een tijdlang gemist wordt of over wie kwalijke geruchten de ronde doen.

Natuurlijk mag zo'n publiek gebed wel plaatsvinden met toestemming van de betrokkene. Maar heeft hij die toestemming niet gegeven, dan schrijft D7.2 als zorgvuldigheidsvereiste voor dat de regionale vergadering het moet goedkeuren.

De regionale vergadering mag in dat geval niet enkel afgaan op de kritische informatie die de kerkenraad verstrekt. Ze geeft aan de betrokkene *gelegenheid om zich te verantwoorden*. Uiteraard mag die ervoor kiezen om van deze gelegenheid geen gebruik te maken; dan beraadt de regionale vergadering zich zonder hem.

D7.4 spreekt voor zich: Wanneer de kerkenraad de gemeente meedeelt dat het met br. X niet goed gaat, moet ze ook vertellen wanneer de situatie is verbeterd.

Omdat zo'n proces vaak geleidelijk verloopt, zou die laatste mededeling echter gemakkelijk vergeten kunnen worden. Vandaar de herinnering in D7.4.

D8 buitensluiting

Het *ondanks tuchtoefening* van D8.1 betekent niet dat eerst alle andere stappen doorlopen moeten zijn, inclusief ontzegging van het avondmaal en inschakeling van de gemeente. Vergelijk hierboven de toelichting bij D4. Toch moet wel duidelijk zijn dat de kerkenraad zich eerst heeft ingespannen om de betrokkene te behouden.

Het is weer *de regionale vergadering* die hierop moet toezien. En opnieuw (vergelijk D7.2) geeft zij de betrokkene gelegenheid om zich te verantwoorden. Zo kan niemand slechts op grond van kwade geruchten worden buitengesloten.

D8.3 betreft de gemeente erbij: één van haar leden gaat verloren! Door de afkondiging die hoort bij de *instemming* wordt ze erover ingelicht en krijgt ze gelegenheid om bezwaar te maken. Door het gebeuren in de *kerkdienst* wordt ze er ook actief bij betrokken.

D9 terugkeer

D9 is in het nieuwe concept soberder van opzet dan in de versie 2019. Een aantal reacties pleitte ervoor om ruimte te houden voor maatwerk, zeker in zo'n kwetsbare situatie van iemand die de weg terug gevonden heeft.

Wat blijft is D9.1: terugkeer blijft altijd mogelijk!

En D9.2: de gemeente is betrokken bij de buitensluiting, dan moet ze ook betrokken worden bij de hernieuwde toelating.

E. KERKELIJK SAMENLEVEN

Een gemeente leeft niet op zichzelf.

Christus bindt de kerken aan elkaar.

Dat geeft verplichting naar elkaar: steunen, toezien, afspreken, samen doen.

Liefst breed, ook met andere kerken.

E1 kerkverband

De KO2014 kent nog een extra laag in het kerkverband: de particuliere synode. Deze heeft twee taken: beroepsinstantie in zaken waar de classis al bij betrokken was, en het verkiezen van afgevaardigden naar de generale synode. E5 legt de verkiezing van afgevaardigden naar de landelijke vergadering echter bij de regionale vergadering; ook legt F4 de beoordeling van een beroep in alle gevallen bij een landelijke commissie. Zodoende blijven er voor een particuliere synode geen taken over en hoeft deze laag in E1.1 niet terug te keren.

In E1.2 gaat het over niet *heersen*. Maar wanneer is daar sprake van? Door te verwijzen naar *de eenheid die van Christus is* geeft E1.2 een signaal naar twee kanten. De ene is: onderwerp de kerken niet aan jouw wil, maar voeg je met hen onder de wil van onze ene Heer.

De andere is: gedraag je niet eigenwijs ten opzichte van de andere kerken maar geef vorm aan de eenheid door je te voegen naar gezamenlijke besluiten.

Wanneer een kerkenraad meent dat dit niet verantwoord zou zijn, geeft hoofdstuk F de mogelijkheden om gepast bezwaar te maken.

E1.3 verhindert dat kerken of regionale vergaderingen hun afgevaardigden een bindend mandaat meegeven. Laat er ruimte zijn voor vruchtbaar overleg. De binding *aan de Bijbel, de belijdenis en de kerkorde* moet voldoende zijn om hen *naar eigen inzicht* te laten handelen.

Uiteraard verhindert dat de kerken niet om de agenda van de regionale vergadering vooraf te bespreken, en evenmin de regionale vergaderingen om dat te doen met de agenda van de landelijke synode. De uitkomst van die bespreking is zeker richtinggevend voor de afgevaardigden, maar bindt hen dus niet.

Per consequentie kan een kerk of regionale vergadering ook niet eisen dat een zaak eerst in de kerkenraad wordt besproken voordat de regionale vergadering zich erover mag buigen, of dat een zaak pas in de landelijke synode kan worden besproken als eerst alle regionale vergaderingen zich ermee bezig hebben kunnen houden. Als wens kan dat in bepaalde gevallen zinvol zijn; als eis voert het te ver.

De binding aan de belijdenis en de kerkorde betekent overigens niet dat deze onaantastbaar zijn. Zowel de belijdenis als de kerkorde kunnen gewijzigd worden. Maar dan alleen door de gezamenlijke kerken, en met degelijke voorbereiding.

Voor wat de kerkorde betreft, is dat al vastgelegd in A3.3. Zolang ze niet is gewijzigd, zullen de kerken “naarstigheid doen om die te onderhouden” (DKO art. 86), ook in de regionale vergaderingen of landelijke synode.

E2 regionale vergadering

Liefst zouden we in E2.1 geen minimum aantal vergaderingen noemen. Want zoals de maximumsnelheid op de weg door menigeen wordt geïnterpreteerd als minimumsnelheid, zo wordt een minimumaantal vergaderingen in de praktijk al snel tot maximaantal.

Maar zoals de maximumsnelheid op de weg toch maar wordt gehandhaafd (anders gaan sommigen nog sneller rijden dan ze nu al doen) zo is het ook goed om toch maar een minimumaantal vergaderingen voor de regionale vergadering vast te stellen. Want ook al ziet vrijwel iedereen de waarde ervan in, wanneer er geen vaste structuur is en niemand zich er persoonlijk verantwoordelijk voor voelt, kan het gemakkelijk versloffen.

Het minimum van drie houdt het midden tussen KO2014 (vier) en AKS (twee). Maar zoals gezegd: het is een minimum. Laat het geen enkele regionale vergadering weerhouden om vijf of zes keer per jaar te vergaderen, als dat aantal zinvol kan worden ingevuld. Naast de reguliere vergaderingen kan ze bijvoorbeeld nog speciale bezinningsconferenties beleggen over een actueel thema.

E2.2 vraagt om een zware afvaardiging: de meest geschikte mensen die de kerk hiervoor in huis heeft. Dat heeft niet alleen te maken met hun persoonlijke capaciteiten, hun opleiding of hun persoonlijke voorkeuren. Belangrijker is dat zij als ambtsdrager betrouwbaar zijn bevonden en dus door de andere kerken kunnen worden vertrouwd in het gemeenschappelijk beraad. De regionale vergadering is immers meer dan een praatgroep: ze moet overal allerlei zaken (zoals beroepbaarstelling en tucht) bindende besluiten nemen.

Verder kun je juist van een predikant en een ouderling verwachten dat zij goed weten waar er in de eigen plaatselijke kerk speelt. Op die manier zijn *de kerken* aanwezig, niet alleen in naam maar ook in de personen die hen vertegenwoordigen.

De aanwezigheid van juist de predikanten bevordert verder de continuïteit tussen de opeenvolgende regionale vergaderingen. Als vrijgestelden en ter zake opgeleiden komen zij ook als eersten in aanmerkingen voor het verrichten van taken in bijvoorbeeld een commissie en kunnen vanwege hun aanwezigheid daarover vlot rapporteren.

Mocht een kerk iemand mee willen sturen die over een zaak speciale kennis heeft, dan kan daar uiteraard gelegenheid toe gegeven worden. Deze deskundige hoeft daarvoor geen afgevaardigde te zijn.

E2.4 gaat over geld en ligt dus gevoelig. In de reacties wordt het principe van onderlinge steunverlening niet betwist. Wel wordt meermalen de wens geuit om de ondersteuning landelijk te regelen en niet regionaal.

Steun is echter gebaat bij nabijheid. Hoe meer afstand er is tussen steunverlener en -ontvanger des te meer gaan beide partijen voor hun eigen belang in plaats van dat van de ander. Mooier is wanneer steun voortkomt uit verbondenheid: je kent die ander, je weet waar hij zich voor inzet, en je wilt daar graag aan bijdragen.

E2.4 sluit landelijke ondersteuning overigens niet uit, maar dan als aanvulling op wat er regionaal mogelijk is.

De versie 2019 had een afzonderlijk artikel E5 over de naburige kerk. Het nieuwe concept kiest ervoor om deze in de relevante artikelen (in hoofdstuk B) al scherper aan te duiden, zodat daar meteen duidelijk wordt dat een naburige kerk of kerkenraad niet door de kerk zelf kan worden uitgezocht maar door de regionale vergadering moet worden aangewezen.

Daarmee kon het artikel op deze plaats vervallen.

E2.5 in de versie 2019 was een poging om iets te beschrijven wat in de praktijk over heel diverse situaties kan gaan. Het bleek onvoldoende helder en blijft daarom in het nieuwe concept achterwege. Het principe van E1.2 en de doelstelling van E2.3 moeten genoeg zijn om de regionale vergadering voor al te grote bemoeizucht te behoeden. Zie voor hetzelfde aspect ter zake van de landelijke synode E5.3.

E3 kerkvisitatie

Rond de kerkvisitatie doet zich een cultuurverschil voor tussen GKv en NGK. De NGK volstaan vaak met een ronde in de regiovergadering, waarin elke kerk kan vertellen hoe het haar vergaat.

Dat is inderdaad een waardevolle vorm, die ook in de GKv steeds meer ingang vindt, maar dan als aanvulling op de visitatie, niet als vervanging ervan.

De meerwaarde van de visitatie is dat de regio ter plekke komt kijken en met plaatselijke ambtsdragers en eventueel gemeenteleden spreekt. Je leert elkaar dan beter kennen. Ook kunnen visitatoren dan gerichter advies uitbrengen.

Dat laatste kan trouwens ook buiten de reguliere visitatie om, zegt E3.3. Maar dan wel *desgevraagd*, dus op verzoek van de betrokken kerkenraad.

Al met al kan de visitatie op deze manier veel betekenen, als concrete vorm van onderlinge steun.

E4 kerkplanting

De formele aanpak van de versie 2019 is in het nieuwe concept uitgebouwd tot een positieve insteek rond *kerkplanting*.

Meestal is dit een initiatief van een plaatselijke kerk. De regionale vergadering geeft dan steun met advies en gebeden, en zo nodig met mankracht of financiële middelen.

De regionale vergadering kan ook zelf initiatieven starten. Voor het besturen van zo'n gezamenlijk project kan ze een commissie benoemen. Maar ze kan ook *een kerk aanwijzen die leiding neemt*. In ieder geval zal er ambtelijk *toezicht* moeten zijn; dat kan alleen door ambtsdragers van een plaatselijke kerk.

In E4.2 is de *instemming van de gemeente* nieuw ten opzichte van de versie 2019. Daar was de raadpleging van de gemeente wel als vanzelfsprekend verondersteld (vergelijk F3.1); in het nieuwe concept is het expliciet gemaakt en geformaliseerd.

E5 landelijke synode

De frequentie van de landelijke synode komt overeen met wat momenteel zowel in de GKv als in de NGK gebruikelijk is.

De NGK kennen sinds enige tijd een landelijke vergadering die aanblijft tot de volgende wordt geopend. De GKv bewegen zich ook steeds meer in die richting. E5.1 geeft er ruimte voor.

Om die reden is er al geen bepaling opgenomen over tussentijdse of vervroegde synodes.

E5.2 heeft als consequentie dat de landelijke synode zal bestaan uit zo'n 60 afgevaardigden. Dat is veel, volgens sommige reacties zelfs te veel.

Een getrapte afvaardiging zoals die momenteel bij de GKv gebruikelijk is, heeft echter als nadeel dat deze de afstand tot het kerkelijk grondvlak vergroot. Twee afgevaardigden van elke regionale vergadering zorgt voor brede betrokkenheid.

De kerken doen inmiddels ervaring op in de gecombineerde vergaderingen van GS (GKv) en LV (NGK) waar zo'n 70 afgevaardigden aanwezig zijn; de eerste resultaten geven moed voor het vervolg.

Het 'zo mogelijk' van E2.2 komt in E5.2 niet terug. We gaan ervan uit dat in elke regio toch wel enkele predikanten zullen dienen en dat ook in elke regio wel een ouderling te vinden zal zijn die voor dit werk tijd beschikbaar heeft.

De nuancering in de versie 2019 (eventueel een voormalig ouderling) bleek vooral nieuwe discussie op te roepen. In geval van nood blijft de optie uiteraard aanwezig, maar als basisbepaling is het niet nodig.

De mogelijkheid die in de toelichting bij E2.2 werd genoemd om eventueel ook deskundigen mee te sturen, is bij de landelijke synode niet relevant. Een synode kan zelf deskundigen oproepen. Wel wordt het gewaardeerd wanneer een regionale vergadering de synode attendeert op deskundigheid waarvan zij weet of die zij ter beschikking heeft.

Bij E2 werd gemeld dat E2.5 uit de versie 2019 is vervallen. Een soortgelijke bepaling had de versie 2019 in E7.3. Daar gelden dus dezelfde bezwaren. Genoemd E7.3 uit de versie van 2019 is in het nieuwe concept echter niet volledig vervangen maar gestroomlijnd tot E5.3. De reden is dat een synode toch iets verder van de kerken afstaat (ze zijn er slechts aanwezig via een getrapte afvaardiging), terwijl de besluiten van een synode een grotere impact kunnen hebben dan die van een regionale vergadering. Dan is het belangrijk dat een synode zich van haar grenzen bewust blijft.

Vergelijk ook het volgende artikel, dat eveneens geen parallel heeft bij de regionale vergadering.

E6 voorstellen voor de landelijke synode

E6.1 regelt wat tot dusver wel het recht van 'revisie' wordt genoemd. Besluiten van vroeger kunnen worden bijgesteld of vervangen, vanwege gewijzigde omstandigheden of gewijzigde inzichten.

Het recht van revisie is vooral spannend als het gaat om besluiten die vanaf het begin omstreden waren.

De discussie daarover loopt soms nog vele jaren door. Wie mag daaraan deelnemen?

Uiteraard mag ieder erover schrijven wat hij wil. Maar de synode hoeft niet elk schrijven in behandeling te nemen. Zij beperkt zich tot brieven van kerken en regionale vergaderingen.

E6.2 is minder vaak aan de orde. Op landelijk niveau zijn in de loop der jaren al zoveel verschillende thema's aan de orde geweest dat het moeite kost om iets nieuws te verzinnen.

Het gaat bij *een nieuwe zaak* daarom meestal om ontwikkelingen in de brede samenleving die doorwerken in de kerken en daar vragen om een antwoord. Als regel zal dat eerst plaatselijk worden besproken, in elke kerk afzonderlijk. Maar gaandeweg kan het verlangen groeien om het bewuste thema als kerken gezamenlijk op te pakken: om elkaar te steunen, om samen één lijn te trekken.

Bij voorkeur wordt dat nog steeds eerst in een of meer regionale vergaderingen voorbereid. Zo wordt het vanzelf iets dat breder in de kerken leeft. Dat maakt het gemakkelijker om er op landelijk niveau iets over te kunnen zeggen. Er groeit overeenstemming over de vraag: wat is hier kerkelijk aan, en wat niet?

De mogelijkheid dat ook *zeven kerken* een nieuwe zaak op de synode kunnen brengen is vooral bedoeld voor spoedeisende situaties. Maar het kan ook gaan om een minderheid van de kerken die in elke regionale vergadering op een afwijzende meerderheid stuit. Langs deze weg zou ze zich toch in de landelijke synode kunnen laten horen.

Bij E6.3 valt te denken aan personen die door synode in een commissie worden benoemd; wanneer zij schrijven dat zij de benoeming aanvaardden, zal de synode dat bericht met vreugde ontvangen.

Maar soms krijgt een synode een brief van iemand die het ergens niet mee eens is. De synode zal zulke brieven altijd terzijde leggen, tenzij de brief reageert op een eerder besluit van de synode dat de brieven schrijver persoonlijk aangaat. Dat hoeft nog niet te betekenen dat hij in het omstreden besluit al met name was genoemd; het kan ook zijn dat de synode onwetend een besluit heeft genomen waar juist deze ene persoon grote schade van ondervindt. Als hij dat meldt, kan de synode hem niet zonder meer afwijzen.

E7 bijzondere kerkelijke organisaties en kerkelijke instellingen

Bij E7.1 is in het bijzonder gedacht aan organisaties die missionaire projecten ondersteunen. Verder vallen hier de ‘parallelle kerkverbanden’ onder: het SKW en (voor de GKv:) de VSE.

Deze organisaties worden niet aangestuurd vanuit een regionale vergadering of landelijke synode; ze hebben hun eigen bestuursstructuur vanuit de plaatselijke kerken. Toch is het van belang om ze in de kerkorde te noemen. Daarmee erkent het kerkverband het recht van de plaatselijke kerken om een dergelijk parallel verband aan te gaan.

Bovendien zijn de besluiten van de kerkelijke organisaties meermalen van invloed op de regelingen van het ‘reguliere’ kerkverband. Met name rond de rechtspositie van predikanten is dat het geval. De kerkorde erkent daarom deze organisaties in hun bestaan en daarmee de rechtsgeldigheid van hun besluiten.

Bij E7.2 gaat het om instellingen die wel vallen onder de landelijke synode. De Theologische Universiteit is het meest duidelijke voorbeeld.

E8 andere kerken in Nederland

E8.1 maakt onderscheid tussen plaatselijk, regionaal en landelijk. E8.2 werkt dat uit voor *plaatselijk*, E8.3 voor *regionaal*, E8.4 voor *landelijk*.

E8.1 maakt verder onderscheid tussen contact en eenheid.

Contact is nog redelijk vrijblijvend. Contacten kunnen er zijn met alle soorten van kerken, zonder dat daarmee een oordeel over deze kerken wordt gegeven.

Eenheid vereist dat er eenheid is in Christus, eenheid gegrond op Gods waarheid. Helaas is dat nog niet met alle kerken in Nederland mogelijk. Maar waar het wel mogelijk is, verplichten de kerken zich om er ook daadwerkelijk naar te streven.

E8.2 geeft een kerkordelijke plaats aan het fenomeen van de *samenwerkingsgemeente*.

De daarbij gestelde voorwaarden worden opgesomd in volgorde van belangrijkheid. De tijdsvolgorde zal echter omgekeerd zijn: een regeling ontwerpen, de regionale vergadering om goedkeuring vragen en tot slot de formele instemming van de gemeente vragen.

Om misverstand te voorkomen: uiteraard is het niet de bedoeling dat de gemeente pas op het laatste moment ‘overvallen’ wordt met deze nieuwe ontwikkeling. Maar dat lijkt ons ook zo onvoorstelbaar dat het – anders dan in de versie 2019 – niet met een afzonderlijke bepaling wordt ondervangen. F3.1 is er immers ook nog.

E8.3 was in de versie 2019 een afzonderlijk artikel E3. Het was daar onder meer bedoeld om de kerkelijke positie te regelen van met name plaatselijke NGK die het AKS niet zeggen te aanvaarden maar zich wel laten vertegenwoordigen in de regiovergaderingen, soms zelfs in de landelijke vergadering, en ook overigens meest actief betrokken zijn in het kerkverband.

In hun reacties gaven deze kerken echter het signaal af dat zij zich door dit artikel alleen maar op groter afstand gezet voelen. Ze willen liefst volwaardig deel uitmaken van het kerkverband. De WTK zal dat verlangen graag bijval verlenen. Het motiveert ons des te meer om dit nieuwe concept zo op te stellen dat alle GKv en NGK zich er zonder voorbehoud aan kunnen committeren.

Toch blijven er situaties waarin *volledige kerkelijke eenheid niet mogelijk blijkt*. Dat zal speciaal het geval zijn wanneer er geen overeenstemming is over het kerkelijk belijden. Maar het kan ook zijn dat de betreffende kerk die eenheid zelf niet wil. Zelfs dan willen we de verbinding zoeken: daartoe dient nog steeds de *verwantschapsrelatie*.

Deze mogelijkheid is bijvoorbeeld van toepassing bij 'losse' kerken die zich ook nu al niet als GKv of NGK afficheren maar wel op een of andere manier bij hen betrokken willen zijn. Denk aan de Vrije Gereformeerde Kerk van Wolvega of de Akergemeente in Amsterdam; mogelijk dat in de toekomst ook andere kerken zich op vergelijkbare wijze willen aansluiten.

In een *gezamenlijke overeenkomst* kan de relatie verder worden ingevuld. Die invulling zal niet altijd dezelfde zijn. In het ene geval zal een kerk in vrijwel alles mee willen doen, op enkele (blijkbaar toch wel gewichtige) uitzonderingen na; in een ander geval blijft de relatie misschien beperkt tot regelmatige ontmoeting.

In de reacties wordt speciaal aandacht gevraagd voor de onderlinge beroepbaarheid van predikanten en hun bevoegdheid in het kerkverband. De mate van onderling vertrouwen en de mate van gebleken betrouwbaarheid zullen hier richtinggevend zijn.

Ook kan in de overeenkomst iets worden vastgelegd over het aanvaarden van elkaars leden en of men zich al dan niet gezamenlijk wil presenteren aan de overheid (ANBI, CIO, e.d.).

Waar E8.3 handelt over een verwantschapsrelatie met een of meer zelfstandige kerken, gaat het in E8.4 over een relatie met een ander kerkverband, hier in algemene zin aangeduid als *een gemeenschap van kerken*. Een dergelijke relatie is er al met de CGK, de vGKN en de PKN. Wel blijkt dan dat zo'n relatie per kerkgemeenschap steeds anders wordt ingevuld en in de loop van de tijd aan verandering of zelfs slijtage onderhevig kan zijn.

E10.5 uit de versie 2019 is vervallen, omdat de genoemde mogelijkheden niet afhankelijk zijn van een kerkorde-artikel ter zake. Het heeft geen duidelijke meerwaarde ten opzichte van wat er verder in dit artikel staat. Mocht dat in de toekomst veranderen, dan kan de bepaling alsnog worden ingevoegd, en dan concreter toegesneden op de alsdan geldende situatie.

Hetzelfde geldt voor E11.4 uit de versie 2019 (zie hieronder).

E9 kerken buiten Nederland

E9.1 concentreert de buitenlandse contacten op *kerken van gereformeerd belijden*. Daarmee is niet bedoeld dat andere contacten niet mogen. Maar wel geldt dat de kerken zich alleen al uit praktisch oogpunt moeten beperken. Het evangelie heeft immers wereldwijd weerklank gevonden: er zijn internationaal zoveel kerken dat het ondoenlijk is om met hen allen contact te houden.

Dus concentreren we ons op de kerken waar we herkenning vinden in het belijden.

De nazin van E9.1 maakt overigens duidelijk dat we niet zoeken naar kopieën van de kerken in Nederland: we respecteren dat God in elke omgeving zijn eigen weg gaat.

E9.3 noemt ook in de buitenlandse contacten (vergelijk E8) de mogelijkheid van een *verwantschapsrelatie*, die weer per geval meer of minder innig kan worden ingevuld.

E9.4 slaat een brug tussen wat in het verleden wel eens verschillende werelden waren: die van het 'zendingswerk' en die van de contacten met buitenlandse kerken. Missionair werk mag aansluiten bij wat God ter plaatse al heeft gedaan. Hij was daar eerder dan wij.

Voor het vervallen van E11.4 uit de versie 2019, zie bij E8.

F. BESLUITEN EN BEZWAREN

In de kerk zijn we één in Christus, maar we zijn het niet altijd eens.

Om de vrede te bewaren hebben we regels over hoe dan toch samen besluiten worden genomen, en waar iemand terecht kan die met zo'n besluit niet leven kan.

F1 besluitvorming

Kerkelijke vergaderingen zijn meer dan een praatclub. Ze nemen besluiten. Die besluiten zijn bindend voor de deelnemers. Maar ook voor wie niet in de vergadering aanwezig was kunnen ze belangrijke consequenties hebben. Dat vraagt om zorgvuldigheid.

F1.1 legt het fundament. Het is in lijn met wat met name in A en E al was beschreven.

F1.2 beschrijft zowel het ideaal (*overeenstemming*) als de realiteit: soms is een besluit *bij meerderheid van stemmen* het hoogst haalbare.

F1.3 waakt tegen partijdigheid. Het geeft overigens geen waterdicht criterium. Wie bepaalt of iemand *persoonlijk belanghebbende* is? Juist als de belangen groot zijn, kan dit een spannende kwestie worden. Het zal goed zijn om dat in voorkomende gevallen eerlijk te benoemen; het voorkomt de schijn van willekeur. Want niet iedereen die bij een zaak belangstelling en betrokkenheid heeft getoond, is daarmee ook persoonlijk belanghebbend. Wanneer personen te snel van stemming worden buitengesloten, heeft dat een vervreemdend effect: kerkelijke betrokkenheid wordt afgestraft, het oordeel wordt in handen gelegd van wie tot dusver liever de andere kant op keken. Binnen de kerk kan dat geen norm zijn.

F1.4 is in het digitale tijdperk een punt dat bijzondere aandacht vraagt.

Vastlegging: Soms zijn er van een verslag meerdere versies in omloop. Is duidelijk welke versie de enig juiste is?

Communicatie: De informatiedichtheid is zo groot dat het niet vanzelf spreekt dat jouw bericht de belanghebbenden ook werkelijk bereikt.

Archivering: Alles staat wel 'ergens' op een computer. Maar kun je na jaren alles nog terugvinden? En weet je zeker dat er geen onbevoegden in kunnen kijken?

Gelukkig is er met name vanuit het ADC goede ondersteuning te krijgen.

De versie 2019 had in F1.2 nog een bepaling over 'rekening houden met eerdere besluiten'. De GKv hadden namelijk sinds 1978 in hun kerkorde (art. 33) en ook in de KO2014 (F71.3) een bepaling over het beperkte recht van 'revisie'. Doel was om te voorkomen dat dezelfde zaak telkens opnieuw zou worden geagendeerd: het moet een keer genoeg zijn.

Uiteraard zijn er situaties denkbaar dat kerken toch wel op een zaak terug kunnen of zelfs moeten komen. Genoemde bepaling kende daarom ook een uitzondering: "tenzij men van oordeel is dat wijziging noodzakelijk is" (1978) of "tenzij er sprake is van nieuwe feiten of gewijzigde omstandigheden of inzichten" (2014). Daarmee stond de poort alsnog wagenwijd open.

Het AKS kent overigens geen vergelijkbare bepaling.

Nu E6 de poort tot de generale synode (want daar speelde het met name) op een iets andere wijze voldoende bewaakt, is genoemde bepaling niet langer nodig.

F2 geen dwang

In de versie 2019 stond dit artikel aan het eind, als een soort ‘vangnet’. Dat bleek echter geen gelukkige plaatsing, want de artikelen ervóór handelden over bezwaar, beroep en hoger beroep. Dus leek het alsof F6 wilde zeggen: ook als je tot in hoger beroep geen gelijk hebt gekregen, heb je hier nog steeds een opening om een besluit naast je neer te leggen. Terecht vroegen sommige reacties wat dan nog de zin is van al die procedures in beroep en hoger beroep, als iemand zich er toch altijd aan kan onttrekken. Dus staat het artikel nu aan het begin, na het algemene artikel over besluitvorming. Het gaat bovendien alleen nog over de uitvoering van een *besluit*. Uitspraken in (hoger) beroep hebben een ander, meer beperkt karakter. Ook met behoud van gevoelens kan iemand daaraan als regel wel voldoen.

F2.1 respecteert het persoonlijk geweten. Wanneer iemand overtuigd is dat God hem verbiedt om een bepaald besluit uit te voeren, mag geen kerkelijke vergadering hem daar toch toe dwingen. Beter is dan uiteraard om het gesprek aan te gaan en zo samen Gods wil te verstaan. Tegelijk is hiermee gezegd dat het overigens wel de verwachting mag zijn dat kerkelijke besluiten ook werkelijk worden uitgevoerd: anders was F2.1 immers overbodig.

In F2.2 gaat het niet meer om een enkeling, maar om (de meerderheid van) een kerkenraad. Het is de verwerking van het oude ‘art. 31 KO’, art. 34 AKS en art. F72.4 van de KO2014 (na wijziging in 2017).

F2.2 beperkt zich tot besluiten van de landelijke synode. Wanneer een kerkenraad moeite heeft met een besluit van de regionale vergadering, kan hij daar eventueel beroep tegen instellen; bij een besluit van de landelijke synode is dat niet mogelijk. Wel kan een kerkenraad een volgende landelijke synode vragen om een ander besluit (zie E6.1), maar wat als dat niet het gewenste resultaat heeft? Daarvoor wijst F2.2 de weg.

Anders dan het AKS spreekt F2.2 niet enkel over ‘rekenschap geven’ maar ook *ter beoordeling* voorleggen. De regionale vergadering kan niet volstaan met aanhoren of doorvragen maar moet er ook echt iets van vinden.

Misschien dat de regionale vergadering de bezwaren deelt. In dat geval kan men zich samen inspannen om het gewraakte besluit gewijzigd te krijgen.

Mogelijk ook dat de regionale vergadering de bezwaren niet deelt. Dan is dat in ieder geval reden tot een goed gesprek.

Anders dan de KO2014 verplichten F2.1 en F2.2 de bezwaarde enkeling niet om in beroep te gaan en de bezwaarde kerkenraad niet om zich met zijn bezwaren tot de landelijke synode te wenden.

Het punt van bezwaar kan ook van dien aard zijn dat men van weerskanten in het verschil kan berusten. Bij F2.2 geldt bovendien dat de regionale vergadering de ruimte moet houden om te beoordelen wat de juiste vervolgstappen zijn in het onderhavige geval.

Zowel F2.1 als F2.2 hebben daarmee een open einde. De beide grote kerkelijke breuken uit de vorige eeuw die de geschiedenis van onze kerken hebben gestempeld, laten zien hoe moeilijk het is om daar goed mee om te gaan. Ze laten ook zien dat dergelijke situaties zich niet laten oplossen met een (kerkordelijk) machtswoord, maar alleen met gezamenlijk luisteren naar de Geest.

F3 raadpleging en instemming

F3 maakt (nu ook in de titel) onderscheid tussen raadpleging en instemming.

Raadpleging duidt op het algemene belang dat de gemeente mag meepraten over belangrijke beleidszaken in de kerk. Raadpleging vereist een goede informatievoorziening en voldoende ruimte om voor gemeenteleden om hun mening over bepaalde plannen te geven. De vorm van raadpleging is verder vrij.

Bij *instemming* gaat het juist wel om een vaste vorm: een beleidsvoornemen wordt *op twee achtereenvolgende zondagen afgekondigd*.

Sommige reacties stellen terecht dat er in deze tijd toch meer manieren zijn om de gemeente te informeren. Waarom vasthouden aan die oude vorm van de afkondiging?

De eerste reden is dat die afkondiging plaats vindt in het midden van de gemeente, voor of na de kerkdienst. Daarmee wordt het kerkelijk belang onderstreept.

De tweede reden is dat juist in deze tijd van (over)informatisering de oude vorm van iets vertellen in of rond de kerkdienst het grootste bereik blijkt te hebben.

Uiteraard is het daarnaast goed om de inhoud van de afkondigingen ook te vermelden in (een van) de andere communicatiekanalen die binnen de gemeente worden gebruikt.

De instemming kan worden gezien als de formele afsluiting van een traject van raadpleging. Het bekendste voorbeeld is de roeping van ambtsdragers: de gemeente wordt vroegtijdig geïnformeerd over welke ambtsdragers er nodig zijn, ze krijgt gelegenheid om kandidaten voor te dragen en mogelijk mag ze zelfs kiezen uit meer; tot slot is er de afsluitende afkondiging om haar instemming te krijgen voor de bevestiging van de aldus geroepen ambtsdragers.

Het afsluitende formele karakter van de instemming betekent ook dat er geen ruimte is voor diverse alternatieve meningen. Er is alleen nog ruimte voor een *gegrond bezwaar*: een bezwaar waarvan de kerkenraad moet erkennen dat het de uitvoering van het beleidsvoornemen beslist verhindert.

Wanneer de kerkenraad meent dat er geen sprake is van een *gegrond bezwaar*, hoeft hij de uitvoering er niet door te laten ophouden: *het indienen van bezwaar heeft geen opschortende werking*.

Wel kan iemand *een verzoek tot opschorting* doen, zodat bijvoorbeeld in de tussentijd bezwaren kunnen worden weerlegd, opgelost of weggenomen. Als een kerkenraad daarin meegaat, wil dat dus nog niet zeggen dat de kerkenraad het bezwaar gegrond acht; het wil alleen maar zeggen dat de kerkenraad in dit geval aanleiding ziet om eerst de bezwaren nader te overwegen voordat er onomkeerbare stappen worden gezet.

F3.4 is geformuleerd als afzonderlijke bepaling, naast F3.3; het is dus ook van toepassing op andere bezwaren die iemand in andere situaties zou kunnen inbrengen tegen bepaalde besluiten van de kerkenraad.

Laatstgenoemde bepaling maakte in de versie 2019 deel uit van een afzonderlijk artikel over bezwaren. In het nieuwe concept is een andere aanpak gekozen: een aantal elementen is overgebracht naar F3, de overige naar F4. Zie de toelichting bij dat artikel.

F4 beroep

Anders dan het oude 'art. 31 KO', art. 35 AKS en de artikelen F74 en F76 van de KO2014 verwijst F4 voor een beroep niet naar een (meerdere) kerkelijke vergadering maar naar *de daartoe ingestelde landelijke commissie*.

De reacties daarop waren overwegend positief; de kritiek kwam vooral op de uitwerking. Vandaar dat het nieuwe concept hier behoorlijk anders is dan de versie 2019.

F4.1 en F4.2 beschrijven wie bevoegd is om beroep in te stellen. Bij een besluit van de kerkenraad is dat ieder gemeentelid; bij een besluit van de regionale vergadering is dat elke kerk.

Daarnaast is er de mogelijkheid van beroep voor iemand die niet direct tot genoemde kringen behoort maar wel *persoonlijk belanghebbende* is. Evenals in F1.3 is dat geen sluitende omschrijving (in kerkelijke kwesties schijnt soms iedereen zich als zodanig te beschouwen), maar geeft het wel voldoende houvast voor een eerlijke beoordeling: het moet om een belang gaan dat speciaal voor deze persoon geldt, in afwijking van andere personen in of buiten de kerk.

Verder is in F4.2 de mogelijkheid opgenomen om in beroep te gaan tegen het besluit van een naburige kerkenraad om al of niet goedkeuring te verlenen aan schorsing of op non-actief stelling van een ambtsdrager. Duidelijkheid daarover voorkomt een patstelling zoals die zich in het verleden wel heeft voorgedaan.

Iemand attendeerde erop dat binnen de CGK er ook ruimte is om in beroep te gaan tegen een besluit van een kerkenraad of classis die niet de eigen kerkenraad of classis hoeft te zijn. Dat is bij de GKv en de NGK anders. Ook het nieuwe concept gaat daarvan uit: beroep is alleen mogelijk tegen een besluit van de eigen kerkenraad of de eigen regionale vergadering. Daarom niet het onbepaalde lidwoord 'een' bij 'kerkenraad' en 'regionale vergadering' maar het bepaalde lidwoord *de*.

F4.3 wil voorkomen dat iemand te snel beroep instelt. Laat hij zijn bezwaren eerst inbrengen bij de vergadering die het besluit nam waar hij zoveel moeite mee heeft. Wie weet, komt die vergadering hem alsnog tegemoet (zodat het beroep niet nodig is) of geeft hem zoveel verheldering dat hij zijn bezwaren in beroep beter kan formuleren.

Tegelijk wil F4.3 voorkomen dat een kerkenraad elke min of meer kritische brief die hij uit de gemeente ontvangt, bij voorbaat moet behandelen als voorbode van een in te stellen beroep. Vanuit pastoraal oogpunt is het soms beter om een brief niet schriftelijk te weerleggen maar te waarderen als bijdrage in een lopende discussie, eventueel voor kennisgeving aan te nemen, op te pakken als aanleiding voor een pastoraal bezoek of zelfs (bijvoorbeeld bij een notoire veelschrijver) een keer te negeren.

F4.3 geeft daar nu ruimte voor: zolang de briefschrijver niet expliciet aangeeft dat hij overweegt om beroep in te stellen, hoeft de kerkenraad zijn brief ook niet als zodanig te behandelen.

Verder geeft F4.3 beperkingen in de tijd. De kerkenraad (of tegen wie het bezwaar zich richt) moet zo snel mogelijk reageren, zodat de bezwaarde briefschrijver weet waar hij aan toe is.

De manier waarop de kerkenraad reageert is overigens vrij: het kan variëren van een uitvoerige weerlegging van de bezwaren tot de simpele mededeling dat men het besluit staande houdt.

Ook de briefschrijver moet zich aan een termijn houden. Hij mag niet een half jaar wachten om dan pas te bedenken dat hij toch maar in beroep wil gaan. Het voornemen moet hij binnen 6 weken bekendmaken (F4.3); na de reactie van de kerkenraad heeft hij vervolgens opnieuw 6 weken de tijd om al of niet in beroep te gaan (F4.4).

De versie 2019 had die eerste termijn van 6 weken niet opgenomen in F3.2. De reden daarvoor was dat gemeenteleden in het algemeen altijd brieven moeten kunnen schrijven over een zaak waar ze moeite mee hebben, ook als die moeite zich pas na maanden of jaren openbaart.

Terecht kwam daarop de reactie dat dit het mogelijk maakt dat iemand onnodig laat komt met een eventueel beroep tegen besluiten van zijn kerkenraad.

Daarom worden de verschillende mogelijkheden in het nieuwe concept ontvlochten:

- in het algemeen wordt het schrijven van brieven aan een kerkenraad, van welke aard dan ook, niet verbonden aan een bepaalde termijn;
- voor het specifiek indienen van bezwaren in het kader van instemming geldt een termijn van veertien dagen (F3.3);
- voor de specifieke melding van eventueel beroep, met de daarbij behorende omschrijving van bezwaren, geldt een termijn van zes weken (F4.3).

Als gevolg hiervan heeft het nieuwe concept geen afzonderlijk artikel over ‘bezwaar’, zoals de versie 2019, in navolging van de KO2014 (art. F73) wel had. Naast de motieven die hierboven al zijn genoemd is een reden voor deze wijziging dat het instellen van bezwaar door deze bijzondere kerkordelijke aandacht dreigde uit te groeien tot een extra stap in de kerkelijke rechtsgang, met alle complicaties die daarbij horen. Zo werd in reacties wel voorgesteld om te bepalen dat een kerkenraad voor de behandeling een speciale commissie moet instellen, onder leiding van een externe, onafhankelijke voorzitter, die bovendien eerst nog in gesprek moet gaan met het bezwaarde gemeentelid. Dan schiet het echter zijn doel voorbij. Het doel was dat iemand niet te snel in beroep zou gaan en dus eerst de kerkenraad (of andere instantie) gelegenheid zou geven om de zaak te dempen. Maar laat het niet te complex worden: eerst naar de kerkenraad, die het in handen legt van een speciale commissie, dan een rapport van die commissie, dan wel of niet een bijgesteld besluit van de kerkenraad, dan beroep op de landelijke commissie, waarbij duidelijk moet zijn of het beroep zich keert tegen het oorspronkelijke besluit van de kerkenraad, het rapport van de commissie, of het eventueel bijgestelde besluit van de kerkenraad. Volgt u het nog? De andere opzet van het nieuwe concept probeert het eenvoudig te houden en daarmee eindeloos voortslepende procedures te voorkomen.

F4.5 voorkomt enerzijds dat ieder willekeurig gemeentelid enkel door het instellen van beroep een besluit van zijn kerkenraad kan blokkeren (*geen opschortende werking*). Anderzijds voorkomt het dat een kerkenraad door snel onomkeerbare stappen te zetten het beroep van een gemeentelid op de landelijke commissie zinloos maakt. De commissie kan een *voorlopige voorziening* treffen, wat meestal inhoudt dat een omstreden besluit niet kan worden uitgevoerd tot de commissie uitspraak heeft gedaan.

F4.6 kent weer een verschuiving ten opzichte van de versie 2019. Daar werd in F4.2 de bewijslast neergelegd bij degene die beroep instelt. Daarop kwam als reactie dat we de eisen aan beroepsschrift niet te hoog moeten stellen. Niet ieder gemeentelid is in staat om onomstotelijk aan te tonen dat zijn kerkenraad faalt, terwijl hij wel degelijk kan aanwijzen waar er iets fout gaat.

Tegelijk kwam ook de vraag om duidelijker aan te geven hoever de bevoegdheid van de landelijke commissie gaat.

Samen heeft dat opgeleverd dat F4.6 de bewijslast legt bij de landelijke commissie. Natuurlijk moet ook iemand die bezwaar indient deze bezwaren hard kunnen maken, maar het is juist de commissie die scherp moet formuleren waarom zij een besluit van de kerkenraad ongeldig verklaart.

De gronden waarop de landelijke commissie een besluit ongeldig kan verklaren, zijn in F4.6 ook iets anders geformuleerd dan in art. F4.2 van de versie 2019.

Het woord ‘persoonlijk’ bij ‘onrecht’ is vervallen, omdat de indiener ook een kerkenraad kan zijn (zie F4.2).

Verder wordt niet meer in het algemeen gesproken over ‘schade voor de opbouw van de gemeente’. Het mag immers niet gebeuren dat de landelijke commissie het besluit van een kerkenraad vernietigt, niet omdat het strijdt met Gods Woord of het kerkelijk recht, ook niet omdat het de indiener onrecht deed, maar enkel omdat de landelijke commissie meent dat het de gemeente schade zou doen.

In plaats daarvan spreekt F4.6 over schade voor de indiener. Dat kan persoonlijke schade zijn (dan ligt het dicht bij onrecht), maar het kan ook schade zijn voor een kerkenraad en daarmee voor de gemeente die aan zijn zorg is toevertrouwd. Maar dan moet het dus wel de kerkenraad zijn die dit bezwaar inbrengt; het mag geen aanmatigende overweging zijn van de leden van de landelijke commissie.

Ook moet het bij schade wel gaan om *onredelijke* schade. Dat is inderdaad geen hard criterium: het laat ruimte voor de noodzakelijke afweging.

F4.7 voorkomt dat de uitspraak van de commissie leidt tot een onhoudbare situatie of een schadelijke patstelling: het omstreden besluit geldt niet meer, maar wat geldt er dan nog wel?

De commissie kan daartoe een *vervangende voorziening* treffen.

Een voorbeeld is het besluit van een regionale vergadering om geen goedkeuring te verlenen aan een voorgenomen besluit van een kerkenraad. Wanneer de kerkenraad daartegen met succes in beroep gaat,

hoeft de commissie zich niet te beperken tot het ongeldig verklaren van de weigering van de regionale vergadering, maar kan zij ook als vervangende voorziening zelf die goedkeuring verlenen. De kerkenraad weet dan dat hij verder kan.

F4.7 geeft ook de mogelijkheid van een *financiële vergoeding*. Bij predikantszaken kan dat bijvoorbeeld inhouden dat een kerkenraad de predikant meer of langer moet betalen.

Een ander voorbeeld is dat van iemand die de kerkenraad aanklaagt wegens onrecht; de kerkenraad schakelde op kosten van de kerk een advocaat in; de klager werd genoodzaakt om ook juridische bijstand in te roepen, maar dan op eigen kosten. Wanneer de klager gelijk krijgt, kan de landelijke commissie zorgen dat zijn kosten (deels) worden vergoed.

F5 hoger beroep

Het is een goede zaak wanneer iemand tweemaal in beroep kan gaan: ook beroepsinstanties moeten gecontroleerd kunnen worden.

F5.1 legt de bevoegdheid daartoe bij de landelijke synode. De synode heeft deze commissie benoemd.

Wanneer de commissie haar werk niet goed doet, mag de synode daarop worden aangesproken.

Een tweede reden om hoger beroep bij de landelijke synode te laten plaatsvinden, is dat een beroepszaak kan raken aan fundamentele waarden in de kerk. Dan is het goed om de uitspraak daarover niet slechts in handen te leggen van enkele deskundigen, maar ook als kerken gezamenlijk te waken voor wat goed en zuiver is.

Ongetwijfeld zal de synode de voorbereiding van een uitspraak weer in handen van een commissie leggen. Of dat een permanente commissie moet zijn, of een commissie ad hoc, wordt in de kerkorde open gelaten. Dat kan in een landelijke regeling verder worden uitgewerkt. Bovendien is het een ontwikkeling die zich in de praktijk verder moet uitwijken.

Hoger beroep is daarmee wel iets anders dan eigenwijs doordrammen als je je zin niet kreeg.

Daarom legt F5.3 de bewijslast in dit geval wel bij de klager. Er is in beroep immers een onpartijdige uitspraak gedaan, door deskundige personen. Daarmee zou de zaak eigenlijk afgedaan moeten zijn. Hoger beroep is alleen te rechtvaardigen wanneer de landelijke commissie haar werk niet goed heeft gedaan; dat moet dan wel worden aangetoond!

Om dezelfde reden wordt nu het criterium 'persoonlijk onrecht' uit F4.6 hier niet herhaald. Aangetoond moet worden dat er strijd is met Gods Woord of het kerkelijk recht. Is dat niet aan de orde, dan zal de synode niet met de klacht meegaan.

F5.4 stond niet in de versie 2019; juristen verzekeren ons dat er ook bij hoger beroep ruimte moet zijn voor een voorlopige voorziening.

Met het hoger beroep is de zaak afgedaan. Wanneer later blijkt dat zelfs de landelijke synode heeft gedwaald, zullen de kerken zich zeker opnieuw moeten bezinnen. Dan wordt het een nieuwe zaak, in de zin van E6.2.

G. EXTERN RECHT

*We zijn kerk in een samenleving waar wetten en regels gelden.
Het past bij de gehoorzaamheid aan Christus om die te respecteren.*

G1 kerk en overheid

In de versie 2019 was uit een eerder voorontwerp (vergelijk KO2014 art. A5.4) de bepaling gesneuveld over het profetisch spreken van de kerk richting de overheid. Laat de kerk geen te grote woorden willen spreken.

Wat overbleef (G1.2 in de versie 2019) was echter een nieuwe eenzijdigheid: alsof de kerk vooral moet opkomen voor haar eigen rechten.

Het nieuwe concept beperkt zich daarom in G1.1 tot het principe van wederzijds respect.

G1.2 sluit aan op de terminologie van het Burgerlijk Wetboek: kerken worden geregeerd door hun eigen *statuut*.

G1.3 is nieuw. De GKv kennen enkele kerken die zich buiten Nederland bevinden: Gent en Curaçao. Met name Gent (B) is hier van belang. De bepaling schept voor deze kerk de mogelijkheid om in haar plaatselijke regeling aan te sluiten bij het recht zoals dat geldt voor de Nederlandse kerken.

G2 rechtspersoonlijkheid

Ook dit artikel sluit aan op het Burgerlijk Wetboek: Kerkgenootschappen, de lichamen waarin zij verenigd zijn en hun zelfstandige onderdelen krijgen daar rechtspersoonlijkheid toegekend.

De opsomming in G2.1 is niet uitputtend. Wanneer in een plaatselijke regeling aan de gezamenlijke diaconen zelfstandigheid wordt toegekend, kan deze diaconie ook weer gebruik maken van de ruimte van het Burgerlijk Wetboek en als een rechtspersoon naar buiten treden.

G3 vertegenwoordiging

Het nut van deze bepaling blijkt elke keer wanneer (bijvoorbeeld) een notaris de complete kerkenraad wil laten opdraven voor het tekenen van stukken. Dat hoeft dus niet.

In het burgerlijk verkeer spelen verder zaken als eHerkenning, ANBI-registratie en KvK-nummer. De kerkorde vermeldt ze niet: genoemde poorten zijn eigendom van de betreffende instanties. De kerkorde vermeldt in G3.1 de poort van de kerken. Uiteraard is belangrijk dat het een goed aansluit op het ander. Tot op heden lijkt dat wel het geval.

*Een kleine zestig artikelen, regels en bepalingen:
niet meer dan ondersteunend, voor vrede en recht.*

*Het léven van de kerk komt uit de bron Jezus Christus,
en het doel van alles is: alleen aan God de eer!*